

ח ב ש פ א ר

פרק א.

אליכם אישים אקרא

כבוד שם-שמים הוא השורש והעיקר ועמוד כל הבריאה וכל התורה כולה, כי (משלי טו) "כל פעל ד' למענהו", וכדחז"ל (פירק שני חכמים) "כל מה שברא הקדוש-ברוך-הוא בעולמו לא בראו אלא לכבודו שנאמר (יסעי' מג) "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וגו'"—והביאור בזה פשוט, כיון שנתן לנו רשות לדמות הכבוד יתברך בדרך משל לנבראיו, כדי להבין בפרטות מה שאפשר להבין מנלוי שלמות האדון יתברך, ובודאי כל אשר עיני שכל לו יודע, שאין ערך כלל להמשל אל הנמשל רק לשבר את האזון מה שהיא יכולה לשמוע מידיעה פרטית, מצד מלכותו יתברך והנהגתו וכס"ש (משלי כה) "וכבוד מלכים חקר דבר" כנודע. מכל מקום נוכל להבין שכל מה שיתעלה המשל בערך, כן יגדל ביותר ערך הפרט ההוא המתגלה ע"י המשל ההוא. והנה מה שמיחסים להשי"ת אברים נשמיים כבר נודע שהוא כדי להתבונן צד השלמות בו ית' כביכול, הכולל כל הכוחות והיכולות שבעולם, וכח השלמות הנמצא באברים המתוארים גם כן בכלל, באופן נשגב באין קץ ותכלית. אם כן כאשר אצלנו אינו דומה ערך פעולת הרגל לערך פעולת העין או הראש בכלל "על דרך משל" אנו יודעים מזה, שכמו כן מה שמתגלה לנו מאור ד' ית' ע"י כנני ראש, הוא באופן יותר נשגב ממה שאנו משיגים בכנני רגל. א"כ כאשר נתבונן על הנהגת העולם כולו נראה, כי הסבה העקרית לתקון האמתי והסדר הנכון שבבני אדם, אינו, כי אם נתינת הכבוד למי שראוי לכבוד. מכבוד החכמים—מסתעף אהבת תורה וחכמה, ומדות טובות ויראת ד'. מכבוד הורים—מסתעף הנוך ישר העושה פרי ברכה בלב הבנים, לעת יגדלו. למעלה מזה. מכבוד מלכים—מסתעף כללות התקון האמתי בחיי האדם המדיני. נמצא, כי רגש הכבוד פועל לקיום העולם בכלל. גם הרגשת כבוד הנפש האלהית שבאדם, תמנעהו מהשפיל כבודו בפעולות מגונות, שאינם תפארת לעושיהם. נמצא שאנו משיגים בכח הכבוד המיוחד לנבראים, פעולה שלמה ומתוקנת, מה שאין אנו משיגים בשום כח והרגש בעולם. מזה אנו מבינים, כי אור השי"ת בדרך הבנה פרטית שיתגלה לנו בכנני, הוא מרומם ונשגב מכל מה שאפשר להתבונן בכננויים. וכל דרכי הכבוד שאנו נותנים לשמו ית', מקנים בנפשנו קדושת זיו מאורו יתברך המתגלה בזה. ולהפך ח"ו כל שמץ עון חלול שם-שמים, מקלקל במקום הנורא הזה שהוא יסוד

העולם ועמוד התורה כולה.

נדע ברור מכל הדברים והאמת האלה, כיון שכבודו ית' הוא יסודו של עולם ותקונו, א"כ כל מה שיתרבה כבוד שמים בן ירכו ברכות ושפע טוב וכבוד בעולם. ויהולו על ראש המכבדים שמו ית' ומברכתם יבורכו כל באי עולם. וכמו בן המעוט בכבודו ית', ואין צריך לומר ח"ו ולול כבוד של מעלה הלילה. מחויב שיגרום כל תקלה וכל השחתה ח"ו. הרחמן ישים הלקנו ומנוחתנו כבוד לשמו, וכמו שאמר הכתוב (שמואל א' 3) "כי מכבדי אכבד ובוזי יקלנו":

ועתה אחינו בשרנו יראי ד' ית' החרדים אל דברו. אליכם אישים אקרא, כשופר ארים קולי בקול מר צורת. כי רעה גדולה אנחנו עושים על נפשותינו. הנה יש בידינו מצוה אדירה וחביבה, שהקב"ה תלה בה כבודו ית' וכבודנו. והיא עוז לנו. וכמו שדרשו רז"ל (ברכות) "ומנין שהתפלין עוז הם לישראל, שנאמר (ספלים כט) "ד' עוז לעמו יתו", ועוז לו ית', כמו שדרשו שם מקרא דכתיב (ישעי' סג) "נשבע ד' בימינו ובזרוע עוזו": בימינו — זו תורה, ובזרוע עוזו — אלו תפלין", וארון הנביאים ע"ה נענה בבקשתו (שמות לג) "הראני נא את כבודך", (סס) "וראית את אהורי" ואמרו חז"ל (ברכות ז) "מלמד שהראה הקב"ה למשה קשר של תפלין", הרי ביחוד נקרא שם כבודו ית' על שם תפלין של ראש דוקא, וכמו בן אמרו חז"ל (סס) על פסוק (דברים כח) "וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך ויראו ממך" — ר' אליעזר הגדול אומר: "אלו תפלין שבראש", ובדאי היראה שהיא מצד שם ד' היא יראת הכבוד והרוממות. וכמו בן התפלין הם תפארתנו ופארנו וכמש"כ (יחזקאל כד) "פארך חבוש עליך" ואמרו חז"ל (תענית טו) "אלו תפלין" שנאמר (ישעי' סא) "לשום לאבלי ציון, לתת להם פאר תחת אפר" וכמו בן אמרו (מגילה טו) "ויקר אלו תפלין" ויקר — פרושו "כבוד" וכמש"כ (אסתר א') "יתנו יקר לבעליהן" וכמש"כ (ספלים קלט) "ולי מה יקרו רעיך אל" ואמרו חז"ל מזה (פסוקין לה) "אדם הראשון בלשון ארמי סיפר", והרא"ש ז"ל היה מברך עומר ישראל בתפארה אחר הנהת תפלין (טו"ע א"ה סי' כ"ה סעי' ג') והיא מארכת ימים כמשחז"ל (מנחות מד) "כל המניח תפלין מאריך ימים שנאמר (ישעי' לה) "ד' עליהם יחיו", והכל הוא משום שהם ביחוד מיוחדים לשם כבודו ית' שתוא כבודן של ישראל וכמו שאחז"ל (ברכות ו') "תפלין דמרי עלמא מאי כתיב בהו (דס"י א' יו) "ומי בעמך ישראל וגו'" (דברים ז) "כי מינוי גדול וגו'" וקוב"ה משתבחה בהם בשבהייהו דישאל, ובדאי תקצר חיריעה מהכיל יקר ערך רוממות קדושת המצוה הזאת. אע"פ שלא לנו המשפט לשקול ערכן של מצות. וכמו שאחז"ל (ירושלמי פ"א דפסח) על פסוק (משלי ה') "אורה חיים פן תפלם, נעו מענלותיה לא תדע" — "מלמל הקב"ה מענלותיה של תורה, שלא נדע איזה מצוה שכרה מרובה יותר", וכולן אהובים וברורים, אשרי הזוכה בהם ועושה אותם באהבה ושמחת לב. אבל, כבר הורנו חז"ל במצות המפורשים כיוצאים מהכלל, כמו שאחז"ל (מנחות מג:) "שקולה מצוה זו — כנגד כל המצות כולן" וכהאי גוונא, מצינו שבמקום שכבר מצאנו מפורש סבתורה או בדברי חז"ל, רמזים או

איה יראת ד' ואהבתו המחויבת להיות בלבנו, ואיה אהבת אחינו בני בריתנו כי נתעלם מהם. ובשביל דבר קל הערך ונח לתקן כזה, נניחם ללכת בלא חמדה. וד' ית' יודע כמה הלכו לעולמם ואין בידם מצות תפלין של ראש כל ימיהם, רק עונות ופשעים של ברכות לבמלה (במקום שמברכים על מצות) מדי יום ביומו, ר"ל. ועל מי הקולר תלוי, — אם לא על מי שבידם למחות. (סנת נה) וכי אין עונש ההתעלמות מדבר קל כזה, הרבה יותר מ"עונשו של לבן בציצית", שדמו חז"ל לחותם של מיט" מפני קלות מציאותו (מנחות מג:) ואם בן הדבר בדבר שיש בו על כל פנים איזה מורה והפסד מועט. מה נאמר למניעתינו ליישר דרך ד' לפני המון אלפי בני עמנו. היות אשר, או מחסרון ידיעה או מרוב פירדא בהבלי הזמן, אשר היצר אינו מניח להתיישב כלל בעת עשותו אחת מכל מצות ד' ית'. אם עושה אותה כמו שציוה האדון ית'. "ותהי יראתנו אותו ית' מצות אנשים מלומדה" (ישעי' כט) והנה מה נעשה לאיש המוני. ומה נועיל אם נרבה אמרים. הלא לאשר לא ידע קרא ספר — לא יסכן דבר. ואשר ידע ומבין ספר, — אך לבבו פונה כל היום להבלי אלילי כספו, או נפשו מרה לו בבקשת מרפו, — כבר הוכה בהשעת עינים מצד ההרגל הגובר על כל מדע ומוסר, אבל אתם המשכילים בעם. עובדי עבודת הקודש, אין לכם במה להצטדק. עליכם לשום לב על דרכיכם, ולשאת ידיכם קודש, למען כבוד השי"ת ותוה"ק שהיא פארנו, — ותפארתכם עליה. והנה בעוה"ר, מצות תפלין מאז היתה מרופת בידינו. וד' העיר את רוח רבנו משה בעל הסמ"ג ז"ל. והוכיח את גלות החל הזה, להתחזק במצות תפלין. ודבריו עשו פרי ברכה ובי"ה התחזקה מצות תפלין אצלנו, עד אשר כל אשר בשם ישראל יכונה לא ימנע מהנחת תפלין בעת ק"ש ותפילה עכ"פ. ובודאי, גברא רבא כרבינו משה. בעת כתיב את רגליו בגלות ישראל להוכיח על מצות תפלין השניח גם שתהיה תקנתו שלימה. ויניחו על מקום הראוי להם. כי "חזקה על חבר — ובפרט קדוש ד' מכובד כמותו ז"ל. — שלא הוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן" (שירובין לב) אבל מי יגלה עפר מעיניו ז"ל. ויראה כי יד הזמן הרם את רוב בנינו אשר כונן בקודש. ועדינו הורד מעלינו אל מקום אשר לא לכבוד הוא לנו — ב"א לבושת וגם לכלימה. ואנחנו המתרפים במלאכת ד', נעשינו הברים לאיש משחית. הוא ההרגל המשרש כל דבר מצוה ומקלקל כל תקון עבודה :

יראה ורעד הלא תבא בנו. אם לא נחיש מפלט לנו. לתקן את המעוות, להוסיף אומץ ולפקח כל איש בבית מדרשו. להזכיר ולהעיר את הנכשלים בבטול מצות תפלין של ראש. ומכניסים עצמם להיות בכלל "פושעי ישראל בגופן" (ר"ס יז) — על לא דבר, ולבנו לא יחד, ונממון ידינו בצלחת לאמר — שלום עליך נפשי. הלא, הלילה, נפשנו תחת נפשם, אם לא נעמוד על המשמר כאשר יאתה. ולמי יש בידו למחות בדבר כזה, יותר מרב העיר, האב"ד בכל עיר אשר דבריו נשמעים, ומי לא ישמע לקולו

באמרים לעלוי מצוה אחת מהמצוות הרשות נתונה להתבונן, שהיא מצוה שרשית אחוזה במקום גבוה מעל גבוה. אע"פ שאין קץ ותכלית למעלת כולם. — המה בערך אור ד' ית' המתראה לנו בראיית הנשמה ע"י הכנויים, שאין דומה גלוי אורו יתברך בכנוי זה לזולתו וכמש"נ. אע"פ שבאמת הכל אחדות השי"ת אשר אין קץ ותכלית ליחודו. רק בערבנו אין הבנתנו שזה בזה כמו בזה. — בערך זה נתבונן על ערך המצוות המרוכמות בפני חז"ל. אנו יודעים ברור שהמה עולים במעלות הקודש — בערבנו — מול שאר המצוות, אע"פ שבאמת מצד קיום דבר השי"ת, הכל אחד במעלה נפלאה שאין לה ערך ומשל כלל:

זכיון שכל יסוד התורה והעבודה הוא בפני הערך אלינו מאורו ית' המתגלה כנודע. ודאי אנו חייבים להתבונן כמה שהורשינו ולעודד ביותר כשאנו רואים ולזול ורפיון ידים חס ושלום. במצוה המרוכמת בדברי תורה ובפני חז"ל. אע"פ שאנו צריכים והיובים חוב שאין לו ערך, להזהר ולהזהיר על מצוה קלה כחמורה. מ"מ לפי חומר המצוה, בה תרבה החובה ותגדל הלילה האשמה בתעלמת עיני:

פרק ב

ומעתה איך לא ימס לבבנו ויהי כמים. ושערות בשרנו איך לא תסמרנה מפקד ד' והדר גאוננו. ומה נענה ביום תוכחה. עת ד' יביא במשפט אותנו כי השלכנו דברי קדשו וכבודו אחרי גוינו. הסנו על כבוד עצמנו אשר מהבל ימעט, ולא התעוררנו לכבוד שמו ית', החי וקיים לעד ולעולמי עולמים. כן רבים מבני עמינו מזלזלים במצוות תפלה של ראש. עיקר הפאר. ושם ד' וכבודו עליה נקרא. וכמבואר בדה"ל הנזכרים. ומניחים התפלגין שלא ככתוב, ומפורש לנו מפני חז"ל (מנחות לו) למשה מסיני. "שיהיה במקום שער דוקא", ואם אפילו מקצת מן התיתורא מונח למטה מעקרי השער. לא קיים כלל מצוות תפלין של ראש, ודומה כמי שקשר תפלין על מתניו או הפשילן לאחוריו. ומצוות תפלין של ראש לא קיים כלל. ואם ברך, ברכתו לבטלה ועבר בלאו דלא תשא (נרות לו). והנה כבר צוהו בזה גדולי עולם, וכבר נדפס קונטרס קטן. "תיקון עולם עם ציורים" — ברם זכור אותו האיש לטוב. — אבל בעוה"ר עוד המכשלה לא סרה ורבים מהעם לא הפהרו. ותפליהם על מצת נחותה למטה. ונתתי אל לבי, כי יד הסגנים במעל הזה, הקולר הזה תלוי רק בהנכבדים שבכל אתר ואתר מקהלות יעקב. וביחוד מופלגו התורה. הרבנים ומו"צ, מגידים, ושוחטים, וראשי ישיבות שבכל עיר ועיר. הרואים את המכשלה הרבה. — כבוד שמים המחולל. — ולא הלז ולא זענו. לוותר מעט על כבודם — למען כבודו של מקום ב"ה, לצוות במפגיע על כל איש המוני בהניהו תפלין למטה ממקום עקרי השער. — לתקן המעוות. ולהחזיר עמדת תפארת ישראל למקום הראוי. ואותם שקשר של תפלין שלהם רחב יותר מדאי — הלא עליכם חשובי העדה, וביחוד הרבנים, מוטל — לתקן, או לצוות עכ"פ על עושי רצונכם — לפקח בזה ולתקן:

בנתנו צו לתקן כל איש תפלו כראוי. וגם לדרוש ולהעיר ולהעמיד
מפקחים בעיר גדולה הדורשת כזאת. ואנה גולין את חרפתינו, אם לא
שמרנו את משמרת ד' אשר תחת ידינו בדבר נקל לתקן כזה :

ננצל כצבי מיד. שלא נמנה ח"ו בכלל מחטיאי רבים. שהם במדרגה
האחרונה והנרועה, — שתשובתם קשה — והלא כה דבר החסיד בעל
חובת הלבבות. (צטערת הטובה פ"ט) „ומשיג במין הזה (של מחטיאי רבים)
מי שאפשר לו לצוות בטוב ולהזהיר מן הרע לאנשים תועים, ועכבו מזה
יחול ממונס, או יראתם, או בשתו מהוכיח אותם. ותעו ולא הורה אותם
הדרך הישרה. במש"כ (יחזקאל לג) „הוא רשע בעונו ימות ודמו מידך אבקש“ —
מה יתחמין לב כל איש ירא מצוה אשר אך מעט ידאג לאחריתו הקיים. ולא
ישליך נפשו אחרי גוו. לאמר (ישעי' כג) „אכול ושתו כי מחר נמות“ בראותו
הסכנה הגדולה המרחפת על ראש מי שבידו למחות. בפרט בדבר גדול
ונשגב כזה, אוי לו למי שמתכבד בקלון מצוה נשגבה וקדושה כזאת
וכמו שאמרו חז"ל: „ומה המתכבד בקלון חבירו נעקר מן העולם, בכבודו של
סמ"ה הקב"ה על אחת כמה וכמה“ (ירושלמי תענית פ"ג), חלילה לנו שלא
לחוס על כבוד קוננו ית'. וכי זומר מה דאמרו חז"ל (רפ"ג דתענית) „וכל
שלא חס על כבוד קוננו, רתוי לו שלא בא לעולם“ :

ע"ב מהורי לב העירו רוחכם. וגולו מעליכם את החרפה הגדולה והאשמה
הרבה הזאת ואיש לרעהו יאמר חזק. ובשם ד' ית' וכבודו נבטח,
כי יהיה לנו מחסה ועזו וחפצו בידינו יצלית. ובפרט כי נדברים יהיו יראי
ד' שבכל עיר ועיר איש אל רעהו, להמנות בדבר המצוה הרבה והחובה
המוטלת עלינו הזאת. ובדבר הזה תאריכו ימים. ואם באיש יחידי
אמרו חז"ל (מנחות מד ז) „כל המניה תפלין מאריך ימים“ מה יקר וגדולה יהיה
למזכה את הרבים ומוציאם מידי מכשול וגורם לנפשם לאור באור החיים.
ודאי מצדיקי הרבים בזה. צדקתם עומדת לעד. וכבוד ד' עליהם יורח :

והנה עצם עיקר הענין. הוא דבר שאינו סובל אריכות כלל לענין דינא,
שהוא דבר פשוט שאין בו שום מחלוקת, שכל המניה תפלין של
ראש למטה ממקום שער לא יצא. וצריך שיהיה הקצה התחתון למעלה
מעט מעקרי השער, שהרי ודאי אי אפשר לצמצם שוה כמש לעקרי
השער. ומאי שנא מכל התורה כולה דאמרינן (סולין כס ועוד) „אי אפשר
לצמצם“ אע"פ שיש אומרים (ע"ט ונתוס'). „שבידי אדם אפשר לצמצם“, מ"ב מי
מכניסנו בזה להכניס עצמנו במצוה כזאת. שה"ו האינו זהיר בה כל ימיו,
הוא בכלל „פושעי ישראל בגופן“ (ר"ס י"ו) ודעת הסמ"ג ז"ל, שעוד אין הדבר
ברור, דגם מי שבטלה פעם א', ג"כ, יחוש לעצמו לשוב אל ד' וירחמנו
שלא יהיה ח"ו בכלל. פושעי ישראל בגופן. ואיך נעזוב בידיים דרך
סלולה. לתלות חיינו על השערה וכמו שאמרו חז"ל (ברכות כד) על פסוק
(דברים כח) „והיו הייך תלויים לך מנגד“, „זה התולה תפלין“, עם ד'. הכינו
נא לבבכם, אם בתולה תפלין שאין בזה כ"א מעט פחיתות ערך הכבוד
הראוי להם לפי ערך קדושתם, אמרו חז"ל כן. מה יאמר עונש רע
ומר על הנוהג קלנא בעיקר יקרא דמלכא מלך העליון ית'. ומכעיסו

על פניו. ובהיותו עסוק במצותו, עובר על רצונו. וכבר העירו הגאונים ר' יחיאל העליר ז"ל ור' ישראל סלנטר ז"ל מדברי הש"ס (נמולין ד') גבי חמצן של עוברי עבירה, שהעובר עבירה בדבר שלא יתקפו היצר הרבה, רק בשביל המנעו מטורח קמן לבד, הוא נכנס ח"ו בכלל "מומר להכעיס". ועכ"פ גרוע יותר מסומר לתאבון. — ומה נענה בתקון המצוה החביבה הזאת. אוי לנו ואבוי כי דבר ד' בוינו. ולא חרדנו לכבודו. ולא קדשנו שם קדשו. בעשותינו מצותיו בכלי דעת וחושבון. והתעצלנו להתבונן על דבר עיקרי, הפוסל את המצוה לנמרי :

פרק ג

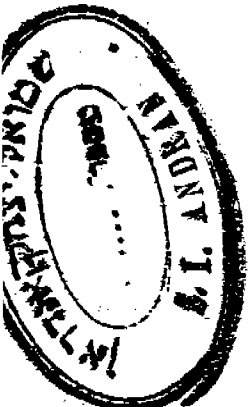
והנה הסמ"ג בתוכחתו על כפול מצות תפלין. אמר, שכל איש מישראל צריך שיהיו לו שני עדים שהוא יהודי. דבק בד' אלהים היים. והמה : אות ברית ההתום בבשרנו. ותפלין שהם עדינו ועדנו. וע"פ שנים עדים יקום דבר. ואם ח"ו פחת אחד מהעדים — הרי הוא כאילו הוציא עצמו מהכלל" ואם כן הדבר במי שאינו מניח כלל. — הלא עוד רע וסר מאד מזה ר"ל. יהיה חלק מי שמניחם במקום אשר ד' לא צוה. שהרי אינו דומה מי שאינו מביא עד שהוא עבד המלך, אבל ג"כ אינו מעיד על מרדו. — לאיש שונה ופתי אשר יכופ "עד נאמן" להעיד על עצמו שהוא מורד ח"ו במלכו של עולם. והרי הקב"ה צוה עלינו (דברים יו') לשמוע בדברי תוה"ק לכל אשר יגידו לנו הו"ל — מעתיקי השמועה. והם פרשו לנו (מנחות לו) "בין עיניך, במקום קתחה דוקא" והוא יקח את האות הנחמד והמקודש. ויניחו במקום אשר ד' לא רצה. ויהיה כהדא עורבא דמייתי נורא לקיניה ח"ו" (בראשית רבה סט), ותחת כבודו ח"ו יקד יקוד אש, עד אכדון תאכל ח"ו כדחז"ל (בראשית רבה יו'). ומכשול גדול הוא באותם המתחסדים להדר דוקא אחר תפלין גדולים מאד, שאי אפשר כלל להניחם במקום הראוי. ובודאי מצוה כן המובחר להדר אחרי תפלין בינונים בכמות מדתם. כדי שיהיו תמיד מונחים על מקומם הראוי להם :

הנה"ה (ובזה"ק פ' בא. "וכמה דאינון ד' פרשיין בתפלין של ראש, אוןף הכי כולהו בתפלין של יד בבית א', דהא בתפלה של יד לית לה מגרמה כלום וכו') יעו"ש, הנה בודאי הנסתרות שיש בזה, למי שזוכה לבא בסוד ד', מאד נוראו. ואין אתנו יודע עדי מה, אך המובן מפשטן של דברים, שעיקר שלמות התפלין של יד, היא מתפלין של ראש. והיא כעין הכנה לתפלין של ראש. ומשום הכי "מעלין בקודש", (ש"ע לו"ה סי' מ"ג סעי' ה'), וכדי שיתאימו הדברים עם מה דקיימא לן (מנחות לה.) שמתפלין של ראש אינה מעכבת את של יד, צ"ל, כיון (קידושין מ) שחישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה, אם כן יש כח במהשבתו ורצונו, לקיים גם מצות תפלין של ראש — להמשיך קדושה על תפלין של יד, אבל מי שבועט ח"ו בשאט נפש בקיום מצות תפלין של ראש, ח"ו אבד כמעט כל קדושת מצות תפלין

תפלין של יד. שהרי נאמנים עלינו חז"ל באמרם ד.תפלין של יד לית לה סגולה כלום, אע"פ שדבריהם בגבהי מרומים, מ"מ עיקר קדושת מצות ד' י"ת הם כדוגמא של מעלה. ועל זה נאמר (ישעי' מט) "וישראל אשר בך אתפאר", ע"כ סג"ס.

פרק ד

והנה האיש אשר מנעוריו לא ישם לבו אל דבר ד' והניח התפלין שלא במקומו. עתה כאשר יעירוהו לתקן עותתו, עליו לשוב אל ד' ויתודה אשר חטא עליה—והשי"ת הוא רחום וכפר עון, וכמ"ש חז"ל (יומא פו) "עבר אדם על מצות עשה ושב—אינו זז משם עד שמוחלין לו", והנה אם אחרי הניחו התפלין הזכירוהו לתקן, ודאי צריך לברך ברכה על תפלין של ראש—כדין מי ששח בין תפלה לתפלה, המבואר בשו"ע (סי' כ"ה ס"ט וסג"ס):—במקום שנוהגין לברך על מצות, יברך שתי ברכות: להניח, וגם על מצות. ובמקום שאין מברכים על מצות, יברך על מצות לבד. אע"פ שמונהגו שלא לברך אם נשטמו ממקום במבואר בפוסקים (באו"ח סי' כ"ה וסג"ס ס"ק כ"ה). מ"מ זה לא נאמר אלא במי שהניח מתחלה בראוי, אם כן היה דעתו להוציא כל זמן התפלה, אבל מי שברך לבטלה—ומצוה לא עשה—על מה שתחול הברכה. ודינו כמפסיק בין של יד לשל ראש. ואע"פ שלא הפסיק, גם כן ברור הדבר לע"ד שמתחייב לברך—אם בשעת ברכתו לא היה יודע דין הנחת התפלין בדקדוק חסוקם—ועדיף לע"ד ממי שברך על התורה והיה פתוח במקום שאינו חובת היום. שפסקו הפוסקים (באו"ח סי' קמ) דיחזור ויברך. הכא נמי הרי בשעת ברכתו לא היה בדעתו כלל להניחם במקום הראוי, כמו שהורגלו בעוה"ד רבים מההמון. אלא שיש לפקפק, לפי מ"ש הפמ"ג, שאפילו הראוהו פרשה אחרת, ואמרו עליה שהיא חובת היום, א"צ לברך. משום שדעתו על חובת היום, אע"פ שמעה בפרשת החובה, לא פקעה ברכתו, ולא דמי לתורמוס. א"כ י"ל הכא נמי דעתו על דבר הנחת תפלין בראוי. אלא שמועה וסובר שזה ראוי, א"כ חלה ברכתו. אלא שיש לחלק, דגבי קריאת התורה יודע הוא שהחובה הוא קריאת היום בפרשת חנוכה. אלא שסבר שזו הפרשה כתובה במקום שהראוהו. אם כן חשב בברכתו על מחשבה של פרשת היום. אבל הכא שסבר שמקום תפלין הוא במצח. לא הוה כלל על מה שתחול הברכה וכמו שמניח על מתניו וכה"ג. י"ל דלא עלתה לו הברכה כלל. וי"ל לפ"ז שיהיה חלוק בזה בין מי שיודע שמקום תפלין הוא במקום עיקר השעה, אלא שלא דקדק בצמצום המקום וע"י מהירותו חשב שכבר הניח בעקרי השעה, א"כ מחשבתו היתה למקום הראוי. זה דומה לסברת הפמ"ג בחובת היום. אבל מי שאינו יודע כלל שאין המצח כשר לתפלין, מברכים מההמון—א"כ מחשבתו היתה בשעת ברכה על דבר שאינו מצוה כלל.—אינו יוצא בברכתו, ונרע מתורמוס, שעב"פ בשעת ברכה היה לה על מה לחול.

אבל כאן יצאה ברכה לשוא מפיו, מ"מ אם בתוך כדי דבור שהניח הש"ר שלא במקומו הזכירוהו לתקן, י"ל דאע"פ שהיה סבור בשעת ברכתו שעיקר מקום תפלין הוא שלא במקומו. מ"מ דמי להא (דיו"ד סי' שמ סעי' כד) ד"אמרו לו מת אביו וקרע, ואח"כ נמצא שהוא בנו". וביותר דמי, ל"מי שהיה לו חולה ונתעלף ואח"כ מת בתוך כדי דבור, יצא ידי קריעה" (סס סעי' כס) אף על פי שהיה בטעות ובשעת קריעה לא היה מצווה כלל. מכל מקום מועיל לתוכ"ד. ה"ג י"ל דמועיל. וכמו כן (נסי' ללד סעי' לב) בהפרה, ש"סבור שנדרה בתו אפילו אמרו לו כן ונמצא שנדרה אשתו, מועיל בתוכ"ד. ה"ג מועיל. ואע"ג דבסתם, אם לא אמרו לו. וסבור שהיא בתו או שהוא אביו—, ונמצא שהוא בנו, מועיל לאית דאמרי אפילו לאחר כד"ד (אלא שהב"ה חולק, וס"ל דהוי כמפרש וי"ל להקל) מ"מ הכא, כיון שכבר הניח התפלין שלא במקומו. הרי יחד המקום שהוא שלא כתורה—דמי, למפרש שהיא אשתו ונמצאת בתו. אבל בתוכ"ד י"ל דמהני. וי"ל באמת גם בס"ת מהני תוכ"ד. וכל דברי הפוסקים בזה הוא לאחר כדי דבור. והראיה, שהרי עיקר הדין—מעובדא דמייתי אבודרהם. ושם רצו להייב בברכה מטעם שתיקה שתהיה הפסק, ופשיטא דפחות מבכ"ד לא הוי שתיקה הפסק לשום אדם :

שוב התבוננתי דנראה לע"ד. שגם חידוע בעיקר דין התפלין שהוא במקום עיקרי השער—והניח על המצח במקרה בשעת ברכה, י"ל דמ"מ אם נזכר לאחר כד"ד, צריך לברך. ומה שכתבתי מדברי הפר"מ דדעתו אחובת היום. י"ל דלא דמי, שהרי יש להעיר בדברי הפ"מ לפי דברינו בין סתם למפרש.—בנדרים וקריעה.—דבמפרש אין מועיל לאחר כד"ד. אם כן אמאי לא נחלק בקה"ת אם התחיל כבר באותו מקום שהראו, הוי מפרש. (וי"ל דיש חלוק אם המברך הוא הקורא או אחר, וצ"ע). אלא שהמג"א כתב להפך דאם התחיל עדיף ולא יברך. ובאר הפ"מ דמ"מ, חל ברכת התורה גם על ענין אחר. וצ"ל אע"פ דבודאי אם ירצה לקרות ענין אחר ולברך בציבור. אם כבר ברך ברה"ת בשחרית הוי ודאי ברכה לבטלה. מ"מ כיון שיקרא ג"כ סחובת היום אין קפידא במה שמוסיף מענין אחר. א"כ יש לומר דכאן אינו נקרא כלל מפרש מה שהתחיל בענין אחר. אבל מה שהניח על המצח הוי מפרש ומיוחד מקום שאינו מקומו, ואינו מועיל לאחר כד"ד, מ"מ יש לחלק דהתם היה סבור שנדרה בתו והיה טעות בכוונה, משא"כ היודע ומכוין להניח כראוי ודעתו אחובה. י"ל כל שלא הפסיק—חלה ברכתו; ויש לדון נפ"ס בדבר. אם סיבת הנחתו התפלין שלא במקום הראוי. הוא מצד שלא שם לבו להגביה התפלה של ראש למקום הראוי כמצווה עלינו מחז"ל הקדושים. ע"פ התורה. ואם יגביה, לא יהיה הקשר של ראש למטה ממקום שיעורו שהוא בכלות עצם הגולגולת. אז לא יצטרך לברך. כיון שהיה דעתו על דעת להניח במקום הראוי. אבל אם סבת הדבר הוא מפני שהקשר שלו יוצא משעור הקף ראשו, וע"כ הושפלו התפלין. א"כ בהכרח לשנות הקשר, י"ל דדמי למש"כ הט"ז לחלק

בין היה גלול במקום הצריך לקרות, או שלא היה גלול וצריך לגלול. הכא נמי אם צריך לעשות קשר חדש, דמי לצריך לגלול. אמנם הפס"ג כתב שאינו יודע מעם סברת הפ"ז. ולדעתו א"צ לברך גם בצריך לגלול. וי"ל בטעם הפ"ז כיון שמתווכר מעשה נדחית ברכתו, ומצינו ענין דחוי בברכות ב"מי שאכל בלא ברכה אם יברך אח"כ" (או"ח סי' קעב) וי"ל כיון שבידו, לא הוי דחוי, וכתוספת (כסו"ט לג). והכא דחוי מעיקרא הוי. אי"כ צ"ע אם יש להלק בין אם הוא בעצמו יכול לעשות הקשר. אע"פ שכתבו תוס' ריש גיטין, דמיקרי בידו מה שיוכל ללמוד לשהומ"י אין הענינים דומין, כמבואר למעין :

פרק ה

על כל פנים הרהורי דברים יש בזה ואין הברעתי הברעה. ובודאי הספק במקומו עומד. ואשרי האיש השם דרכו, ומשיב אל לבו ומבין מחשבתו לדרוש את ד' ובמצותיו הפין מאד לדקדק בהם כבואו לעשות מצות אדון כל הארץ ביראה ואתבה ושמת לב, ולא יבא לידי ספקות כאלה, שאינם מזדמנים כי אם למתעצלים לפקח על הפני שמים שבידם, והלילה לנו להשליך דבר ד' אחרי גוינו, רק לפנינו נעבוד ביראה ופחד ואהבת אמת ובו הללנו כל היום כי הוא תהלתנו. ואם הוא יתברך מתפאר בנו, כמ"ש"כ (דברים ז) "מי גוי גדול וגו'" א"כ איך לא נמצא בושע וחרדת קודש, מבלי להתפאר בו ויתברך. ובמה נתפאר בו, כ"א בעשיית מצותיו שהם תהלתנו ותפארתנו. ובכל עוז נראה לתקן הדבר אשר הרבינו לפשוע. המונינו, ויודעי תורה שבנו, הראשונים—בשגגה, וד' יודע אם אין "שגגה כזאת עולה זדון", (אבות פ"ד) שהיה להם ללמוד ולהתבונן על מקום הנחת תפלין שיודעי תורה מניהיגים, ואם בחיי הכל לא יניה אדם מעותיו אם לא במקום שמור ואחרי דרישה וחקירה ובכונה, בחיי עולם על אחת כמה וכמה. אבל אשמת יודעי תורה—המעלימים עין מעניי הדעת שבעירם מלהורות להם משפטי ד' ולהזהיר על כבוד יוצרנו המעמרנו בתפארה— גדלה עד מאד, ד' הטוב יכפר בעד. אבל בודאי לא יתכן לצפות ולבטח בכפרה על העבר, כ"א אם יתקן העתיד שבידו לתקן, שאם לא כן הרי הוא כמוכל ושרץ בידו. וכמו שכתב החובת הלבבות, (סעי' סצט"ו) "שהבטח בדי' בהסתותו, הוא סכל מאד", וכמ"ש"כ בעל בחינת עולם. היתהלך עבד עם אדוניו בבלי דעת—והוא לא שונא לו". על כן אחינו בשרינו. עורו נא והתעוררו מתרדמת הזמן והשבת היצר הצורר הצודה לנפשנו, להפילה במהמורות כל תקום חי'—לאור באור החיים. נקומה נא כאיש אחד הברים. איש לרעהו יאמר חוק. ויראי ד' ויודעי תורה שבכל עור ועור, ילוו להרבנים ומו"צ, לעמוד בפרין, לתקן המעוות, לפקח בעת התפלה, על כל איש אשר אין פארו הכוש עליו כדת של תורה, שלא להתעלם ושלא לשא פנים לגדול. כי בעוה"ר לפעמים יעלימו

עין מפני שנשואי פנים וזקנים ידם כמעל הזה, להנהיג קלנא בעטרת תפארת ישראל, ולעשות דבר השם הנכבד והנורא מרמס לרגלי גאותם בטרדת פסחריהם הכלים. אשר לא ישאר להם מהם מאומה כ"א מפה נפש ועונות ואשמים, ולא יתנו מקום בלבבם להשוב מהשגה הנוגעת לנפשם הקיימת לעד והעתידה לעמוד בדין והשבון לפני סמ"ה הקב"ה, אשר עיניו פקוחות על כל דרכי איש, ובודאי יפלה ד' בין עובד אלהים לאשר לא עבדו. והנה עלינו החובה שלא לשאת פני גדול, ואם בי לא ברעש נבוא ולא בדברים בוטים נתקן המעוות, כ"א באהבה עזה ונאמנה. כי מה הפצנו, כ"א לשפר מעשינו כאשר ד' אלהינו דורש מאתנו לטוב לנו כל הימים:

והנה בעוה"ר רואים אנחנו כי ירדנו עד מאד. וידל ישראל, לבח להרפה ולשמצה הננו נתונים. למה לא נחפש דרכינו ונחקורה. אין ספק אצלי, כי סבת כל הרעות אשר מצאנו ושפלות מצבנו וערך כבודנו בעמים, אינו כ"א למען נתבונן על כבוד יוצרנו והעטרה שעטר אותנו בפאר התפלין ששמו נקרא עליהם ואנו מזלזלים בהם. והננו כולנו אשמים, כי (שנועות לט) "כל ישראל ערבים זה לזה". הסבה הזאת גרמה לנו בעוה"ר שנשתכחה תורה ממנו ודעת יראת אלהים באמת, כמעט נשינו טובה. אין נותן לב להיות חרד באמת לדבר ד', לטהר לב מגלולי היצר וטומאות המדות הרעות, ליחד לבבו ופועל כפיו לשם ד' ותעלה, שלזה נוצרנו, וזה כל תכליתנו ותקורתנו, ומה בצע בחיי הבל אם לא לדבקה באלהים חיים, לאור באור החיים. וכאשר נשים לב לחקור על מה אבדה הארץ, מי השכיח מאתנו כל רגש קדוש של טהרת לב ונועם אהבת ד' ויראתו, השק מדות טובות ויפים, — עלינו לאשר ולקיים, כי כל זאת עשה לנו, עזבנו כבוד יוצרנו יתב', כי לא דרשנוהו כמשפט. הוא נתן בידינו אות כבוד שמו ועטרת תפארת הנחילנו ואנחנו בטפשות לב נהגנו עם עטרת תפלינו, כבבלי אין הפיץ בו. ובודאי התפלה ש"ר שהוא על המוח, כדי לשעבד כל מחשבות הלב והשכל לעבודתו ית', אם היינו משמרים מצוה זו בתקונה, היינו מרגישים שפע אור דעה והשכל ודעת ויראת ד' ונפשנו היתה דורכת עז, להקים עדות ביעקב, לאחד לבבות הפזורות והנפרדות שבנו. ולעבוד את ד' ית' בשמירת כרם תוה"ק, שכס אחד כולנו. כי אור השכל מאיר כל מחשך, ועושה שלום בין יריבי עם. אבל כאשר המונינו ולזלו בפאר אדוננו, ומשבילינו שמו מהסוס לפיהם מבושה של טפשות וחשש כסל, שלא יתמעט כבודם, — נתקיים בנו בעוה"ר כמה שיעדו חז"ל (יומא לה) "כל המרבה בכבודו וממעט בכבוד שמים, כבוד שמים במקומו עומד וכבודו מתמעט", ע"כ ירד כבוד תוה"ק פלאים ושועלים קטנים מחבלים כרם ד' ומשליכים שקוצים על ת"ח שבדור ואין מוחה, כי איש לעברו ולבצעו. וכל זה אינו אלא תולדה גדולה נולדת מעניות הדעת וקוצר השכל לראות נכוחה. ומה היא סבת עניות דעתנו וקצר שכלנו, כי השכו הרואות בארובות הדעת, — היא מדה נגד מדה, יען הנהגנו קלנא בהמצוה הרבה והיקרה הזאת,

מצות תפלין של ראש הנתונה על כלי המחשבה, שסגולתה בודאי להוסיף באדם כפרו ובכל האומה בכלל, אור דעת ויראת ד', שהמה מקורי כל טוב וחסד, מצד מבע שלמותם ומצד המסוכב מהם, ממזב ההנהגה ושלמות הסדור ואהבת אחים ועוד מדות מעולות רבו מלספר. על כן עם ד' לכו ונשובה אל ד', נתן נא כבוד להעטרה שעטרנו צור ישראל, ובוה תרום קרננו בכבוד ונהיה לברכה ולתהלה בארץ:

פרק ו

רבנינו גודרי פרצותינו עליכם המצות. מלאו ידכם לד', ועורו זרוע ד' ועזו. כי איך תחוקנה ידינו לעשות איזה מפעל טוב ומועיל לעמנו כל זמן שהמכשלה הזאת תחת ידינו. בקיעי עמנו רבו מאד בעוה"ה, ומאד מאד ראוי להיות חרדים לתקן כל מעוות, לקרב רחוקים איש מאחיו, לבשר שלום לעדת ישראל, כי בזה נושעה. אך כל מעשינו יהיו לשם שמים, לתת כבוד ליוצר כל ית"ש, ואז חפצינו בדינו יכוננו והוא ית' יהיה עלינו בתרה. וכל כנסיה שהיא לשם שמים, סופה להתקיים" (אבות פ"ד) והנה איך נוכל לעשות בנפשנו שקר — בכל מה שנהיה עסוקים שיהיה הדבר לשם שמים — אם נעזב את העוובה הרבה ולא נחוש על מרמס קודש וזלזול נזר אלהים שעלינו שהוא בדינו, ועבודת תקון דבר זה קלה עלינו מאד בלא עמל ויגיעת נפש, איך נשא דע למרחוק לעלות בסולם פועל משרים בלא סדר נכון והדרגת. על כן עת לעשות לד', נשליך אלילי רהבים שהמה סלונים וסרבים, ונדגול בשם ד' ובכבודו נתימר. והרי מצות "הוכח תוכיח" מוטלת על כל איש מישראל גם במקום שכבר החמא עבה, (כמזכר זר"ס ה' דעות), "שרק אם ראה אחד מישראל שחמא, חייב להוכיחו", וכל תנאי קולות שנמצאו בדברי הפוסקים בעניני תוכחה, ודאי אינם נוגעים במקום אפרושי מאיסורא, וחלילה לא יעלה על דעת שום אדם ישר לב וירא ד' להניח רבים בכשלונם, הלילה וחס.

ולכן ראוי מאוד וכשר הדבר, שימצאו מרבני עמנו מתנדבים בעם לסבב מעט בקהלות יעקב לבשר צדק ולהוכיח על החזרת העטרה הקדושה למכון שבתה, כאשר צוה יוצרנו, אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו תורת אמת והיי עולם. ולמה לא נקנא באבותינו ורבותינו הקדושים, שהיו גודרי גדר ומתקני תקנות גדולות ונחוצות ונשאר שמש לברכה, וחלקם עין לא ראתה בנועם ד' ית'. הלא רבנו משה מקוצי ז"ל קנא קנאת עמרת ראשנו וכתת רגליו בגלות החל להוכיח את ישראל על במול מצות תפלין, ואנו חייבים להתבונן עד כמה כבדה המלאכה שהיה עליו ז"ל לעשות — ממלאכתנו מלאכת הקודש הקלה. הנה בימיו ז"ל היו רבים שלא היה להם תפלין, והיה צריך להכניס בקרבם רשפי אש אהבת ד' ית' לפזר ממונם לקנות ולוותר על מרחם שלא הורגלו בהנחתם. ועם כל זה, כאשר ראה ד' ית' כי לבנו שלם עמו, ורוצה רק בכבוד שמו, ד' עורו והקים עדותו ביעקב

ועל ידו נשתרשה בנו מצות תפלין, תהלה לאל ית' ועתה כאשר מרוב חוסן, אינה ד' לדינו מקום להתגדר לעבוד בקודש לפי מעוט חילנו וקוצר ידנו, אשר בעוה"י לא נמצא מפריעים על דרכנו, כי אין אנו צריכים להכריז על השקלים לדבר על לב אדם לפור מהונו. כי תהלה לאל, כבר כל ישראל יש להם תפלין, יש כשרים או מהודרים, איש איש לפי ערך יראתו, דעתו ועשרו, ואין אנו צריכים כי אם להזכיר להם את ד' ית' וכבודו, השוכן בקדושת פארנו החבוש עלינו. ואשר שם ד' נקרא עלינו על ידו, ומעלתו גבוהה ממעלת נזר הקודש אשר על ראש הכה"ג, כאשר בארו חז"ל (יומא ה), הלא בדברים יוסרו בית יעקב, תהלה לאל יתב', עם ישראל גוי קדוש זרע אמונים אם הם ישנים לבם ער, וכאשר ידפק מעט—מתעורר, ושב ורפא להם:

אנא אחי רעי ורבותינו. אוצר נחמד אינה ד' יתברך לדינו, נא אל נעזבהו, נשימה תפארת עולם לדורנו, וד' יהיה לנו לעטרת צבי ולצפירת תפארה:

פרק ז

והנה מה דקו"ל (נרכות יד) „כל הקורא ק"ש בלא תפלין, כאלו מעיד עדות שקר בעצמו" מ"ס יש מי שהמליצו בעד הקוראים ק"ש בלא תפלין, ביראתם שיעבור זמן ק"ש, דעד כאן לא אמרו שהוא „כאילו מעיד עדות שקר" כ"א אם לא הגיה תפלין כלל, אבל אם אח"כ גינה תפלין ובשעת ק"ש דעתו לקיים מצות תפלין, שוב אינו כמעיד עדות שקר. אבל כל זה אינו שייך, כ"א כמי שהוא בשב ואל תעשה, ומה שאינו מניח, הוא מצד אונסו וכה"ג, ועוד יקיים מה שקבל בעדותו. אבל זה אשר בפיו ירצה „בין עיניך" שהפירוש האמתי בזה. הוא מה שקבלנו מרבותינו בתורה שבע"פ (מנחות לו) שהוא דוקא „שהו כל התפלין במקום עקרי השער ולא למטה מזה כלל" אם כן הוא מעיד ממש עדות שקר בקום ועשה, ונדע מה ששנינו (כנהדרין פט) „המורים דברי סופרים יותר מדברי תורה", והפירוש בזה הוא: בדברי סופרים, שהוא באור למצוה בתורה שבכתב, שהנהג בהם הם ושלום איזה ולוול, מראה הם ושלום ככופר בתורה שבעל פה שהיא עיקר התורה הקדושה. ע"כ דוקא ב"חמש מומפות, להוסיף על דברי סופרים נעשה זקן ממרה" בזמן הסנהדרין (ט) והכא נמי, המור הוא המעיד עדות שקר בכאור של „בין עיניך" המקובל בתורה שבעל פה ממי שמעיד עדות שקר במה שאינו מניח כלל—לבד מה שזה מעיד עדות שקר רק בשב ואל תעשה וזה בקום ועשה ובפועל ממש. אם כן מה יועיל מה שיתקן אחר קריאת שמע, לענין עדותו שכבר העיד בשקר ואין להשיב, אלא שעל כל זה ודאי מהויב הוא חויב גמור כל היום להניח התפלין של ראש על מקום האמתי מצד קיום מצות תפלין. אבל הע' זמר עזבנו את ד' בעונותינו הרבים, וכמעט

ובפעם שלמכת העדות שקר אין תרופה כי אם בתשובה שלמה בכל העבירות שבתורה"ק, בהרטה על העבר וודוי דברים, וקבלה על להבא, ושב ורפא לו:

והנה זה ברור, שאם יודמן שאדם רואה שקשר התפלין של ראש שלו הוא גדול יותר מדאי והוא אינו יכול בעצמו להקמינו, וגם אין לו ממי לבקש שיקצר הקשר שלו, כדי שיהיו התפלין מונחים במצות השם יתברך, — ודאי לא מבעי לענין ברכה שאסור לו לברך, בלא שום ספק. והוי ברכה לבטלה כיון שאינו מניח על מקום המצוה, ואין זה מברך אלא מנאץ" (ב"ק לז). אלא שגם ברור לענ"ד שאסור לו להניח כלל. אמנם לע"ד יש לומר, דהנחת הקשר למעלה כיון דבגמרא (מנחות לה) אמרינן בזה רק מטעם, שיהיו ישראל למעלה" יש לומר שאינו כי אם סדרבנן, ואולי גם כן אינו מעכב, ועל כל פנים אולי קיל יותר מלהניח בלא קשר כצורה הראויה. ומכל מקום חס ושלום שלא להקפיד בזה, והמורים דברי סופרים, וכל העובר על דברי חכמים בוי" (צרכות ד) חס ושלום, והמקיים יוכה לרב ברכות. והוא המור יותר ממה דאמרינן בפי' לולב הגזול (סוכה לה) "לא מצא אתרוג, לא יביא פריש או רימון אפילו לזכר בעלמא". מצד גזירה דאתי לאחלופי. והנה אם אסור מצד לאחלופי, דבר שהוא סין אחר לגמרי ודבר שאין מצוי בו מבשול ח"ו, וגם מקיים עכ"פ איזה זכר למצות אתרוג, — על אחת כמה וכמה ישיש לחוש למבשול הזה של הנחת תפלין שלא במצותן, שהוא בעוה"ד מבשול קרוב ופרוץ מאד, הרחמן יגדור פרצותינו ברחמיו וישיש בלבבינו לשמור חוקיו באמת, — ישיש לחוש לאחלופי, לדידיה בעצמו וגם משום מראית עין לאחרים ההדיומים. ומה גם שאין כאן שום דוגמא למצות תפלין, כיון שהוא שלא במקום הראוי. ומה בין זה המניח תפלין על מצחו — לקובע מנוחה באמצע התקרה. ועוד גרע שהרי עכ"פ בפריש או רמון אין כאן גריעותא בין נוטלם לאינו נוטל כלל. וכאן כבר כתבנו שהדעת מברעת, שאינו דומה המעיד עדות שקר בשב ואל תעשה למעיד עדות שקר בקום ועשה, וגם מצד "חומר דברי כופרים מדברי תורה" כמיש"כ, שמי שאינו מניח כלל אינו פוגם כ"א בה"ת, אבל המניח במצחו מעין פנים כנגד תורה שבעל פה, והחילה לבנות בשלהבת אש אוכלת. מ"מ יש לדון ולומר, דעדיין אינו נפטר לגמרי ממצות תפלין אע"פ שאינו יכול לתקן קשר יפה כצורת דל"ת, כדין. שהרי מדברי התוספות (שם כה וצ"ל ס) משמע שצורת אותיות הקשר אינו כלל הלכה למשה מסיני, ולא גרסינן "ד" של תפלין וי"ד של תפלין", א"כ י"ל דהוי רק דרבנן ומנ"ל לומר שמעכבין במצוה. ואולי במקום במול מצות תפלין אין בזה קפידא, וכ"מ מלשון הגה"מ (צפ"ק ג מה"ט) "שכ' דמשמע בפירוש בפרק במה מדליקין" שאין תורה ברצועה" וכוונתו שאין בה מצד תורת ד' שהוא אותיות (וכ"ד התוס'). עכ"פ לדידי' ג"כ לא גרסינן תק' "דדל"ת של תפלין וי"ד של תפלין הלכ"מ" א"כ יש לומר דבשעת הרהק שיתבטל ממצות תפלין יקשור ברצועה קשר

קשר פשוט כפי מה שיכול ויניח. מ"מ לברך ודאי אי אפשר וספק ברכות להקל, שהרי מדברי רש"י ונירסתו מבואר שהוא הלמ"מ, וכן ממיין פשטן של דברי הרמב"ם, שלא פירש שהוא סדרבנן וכן גרים גם כן הרא"מ בספר יראים. ולכן אף דא"א לברך, אבל לענ"ד להפקיע עצמו ממצות תפלין—גם כן א"א, כיון שיש לומר שלדעת תוס' והגמ' אינו מעכב [ודברי הרמב"ם אינם מפורשים בהדיא כ"כ] אבל הלילה להניחם שלא במקומם שהוא מכשול עון ר"ל ובודאי לא ירצה לד' יתברך, לעשות מצותיו הקדושים בדבר שיש בו תקלה גדולה לעם ד':

פרק ח

ומה מאד ראוי לכל ירא ד' וחרד לדברו לדקדק על עצמו גם שלא בשעת ק"ש ותפלה, להניחם במקום הראוי. כדי שלא ילמדו ממנו עמי הארץ, ויהיה ח"ו בכלל מחטיא את הרבים בפועל, בר מינן. ומה מאד ראוי להתאונן על קוצר דעת שבנו, ועד כמה הוכינו במחלת סגורי ההרגל המר והנמהר, עד כי נעשה כל מצותינו כנגד עידיים וכקוף המחקה מעשה בני אדם. בלא תואר ולא הדר בעוה"ר, ונתקיים בנו (קסלפ י) "עמל הכסילים תיגענו" בעוה"ר. הן נמצאים בעמנו אנשים אשר יראת ד' מצאה קן בלבבם להדר להניח גם תפלין דר"ת. מצד לצאת ידי חובת ספיקא דרכותא [או מצד סודות הקבלה] איש איש כרוח דעת ויראת ד' אשר בלבבו, וכבר התירו פרושים את הדבר, שאין לחוש בזה ליוהרא, הלא בספרן של צדיקים האחרונים ז"ל הדברים מפורשים. אבל מה נואלנו אם נהדר אחרי הדורי מצוה של תפלין דר"ת. ועוד לא נקינו מפשע רב, ומנהיגים בעוה"ר קלנא רבא בעטרת תפארת ישראל, אשר לא יבון כלל בלעדי זה, והיו גם תפלין של רש"י שהם חובה ממש ותפלין דר"ת שהם מצוה ליראי ד' והושבי שמו, גם שתייהם בעוה"ר ללא תורת אמת, ובעוה"ר אין כאן לא אות ולא כבוד ולא עטרת תפארת כ"א זלוול מצוה והלול שם שמים. אוי לנו שכך עלתה בימינו, כבודנו בקלון הומה. והלא "מי שאינו יכול לכונן בתפלה, כתבו הפוסקים, (ס"ע או"ח סי' קו) שאם יתנדב בתפלת נדבה, עליו הכתוב אומר (יט"ו ה) "למה לי רוב זבחיכם": ומה נאמר למי שתולך השמים ואינו משים לבו לדבר ד', לתקן התפלין המחויבים כדת של תורה. מי בקש זאת מידו להתהדר לפני מלכי המלכים הקב"ה אלהים אמת, במצוה שעושה שלא בתורת אמת. וח"ו לא לחניא לב ירא ד' תזוכה לקיים גם מצות תפלין דר"ת כפי אשר יחזה לו, באו הדברים. כ"א להעיר ולעורר ולומר לי שני אדמת עפר החומריות אשר הופתו עיניהם מראות, ומה שכיל לבותם, שיבינו לאחריהם, וח"ו לא יכנסו לכלל בווי דבר ד' בדבר קל לתקן ויבושו ממעשיהם, שלא יסתרו פעולת צדקתם קצתם את קצתם. ובודאי פי תיכף כשיתקן ויקבל על עצמו להזהר בקשר של תפלין ש"ר שתהיה כדת תוה"ק הרי זו תשובה שלמה והקב"ה מקבל שבחים ואשרי

ואשרי לו בהחזיקו במצותו להדר גם בתפלין דר"ת אם הורגל בכך. אבל ודאי אשר יקשיהו לבבם ולא יתכוננו לקחת מוסר לעשות מלאכת ד' באמונה, עליהם הכתוב אומר "מי בקש זאת מידכם (ישעי"ה) ולא יוכלו נשא יהרו" עון—ועטרה". ואוי לו למו שנעשה סניגורו—קמיגורו" (מדרש אמר). [ובפרט המניחים תפלין דר"ת. וכונתם מצד הזוה"ק שהראה פנים לשניהם, והלא בדברי הזוה"ק שכתבנו לעיל מכוזר ד"תש"י ל"ל מגרמה כלום, א"כ כיון שתפלה של ראש אין להם, גם תפלה של יד אין להם] אל נא אחי תרעו ושובו אל ד' וירחם אותנו, כי בעוה"ר הזמן כבוד וקשה, וידל ישראל מאד. עלינו לקחת מוסר להחזיר כבוד יוצרנו ית' על מכוננו, וישוב ירחמנו וירם קרננו כנבוד, כי הוא עומר ישראל בתפארה:

פרק ט

ועתה נעתיק דברינו בענין החוב המוטל על כל איש שרואה שחברו מניח תפלין שלא כדת תורתנו הק', שלא לזון משם עד שיתקן המעוות. אם הקלקול הוא רק שאינו מדקדק להניח כהוגן אבל הקשר אינו רחב יותר מדאי—החובה עליו להעירו שיידקדק תמיד ולשהרו מוסר שיזהר להבא. ואם כבת המבשול הוא רוחב הקשר, עליו להשתדל לקצר הקשר, ואם אינו יכול בעצמו, עכ"פ יעיר לבב האיש השונה בדבר, החובה אשר עליו לתקן הקשר, ויחיה מכלל מזכי רבים ומצדיקיהם ככוכבים לעולם, תחת אשר בתרו כתף סוררת—יכנס ח"ו לכלל מחטיאי רבים ר"ל. והנה זה פשוט ומבורר וא"צ לפנים:

ומה שיש לעין בזה, אם ראה באחד שהתפלין שלו מקולקלין בהנהגתם והוא עומד במקום שאסור להפסיק. הנה לענ"ד נראה ברור, שאם אותו המניח התפלין שלא כדין עומד בק"ש ותפלה, שאז איסורא קא עביד, שהרי לכה"פ החובה עליו להיות כדין תורה עליו בזמן ק"ש ותפלה, ואם כי בתפלה י"ל שאין להפסיק באמצע שמ"ע—כיון שכבר התחיל להתפלל—כדי לתקן התפלין, מ"מ בשעת ק"ש שהוא כמעיד עדות שקר, ודאי החובה עליו לתקן ואיסורא קא עביד, אם כן כיון דמותר להפסיק מפני מורא רבו (או"ס סי' סו), והרי קי"ל ב"אפרושי מאיסורא דנדהה מורא רבו ומותר תלמוד להורות במקום רבו, מצד "אין חכמה ואין עצה ואין תבונה נגד ד'" (משלי כ"ה),—כ"מ שיש חלול השם אין חולקים כבוד לרב" (וכיו"ד סי' רמז סעי' י"א), א"כ קל והומר שנדחה איסור הפסק באמצע הפרק בשביל לאפרושי מאיסורא. ולא שייך כאן, אין אומרים לו לאדם הטא בשביל שיזכה הברך". (מנח"י י"ד) הדא כמש"כ התוס' (ס"ט) שדוקא במעשה שכבר נעשה, מה שאין כן כאן, עושה עוד האיסור במה שיבטל מצות תפלין ולא יניחם עליו כדאי עכ"פ בשעת תפלה שיתפלל אחר ק"ש. ובפרט אם עומד—המניח שלא בהלכה,—בברכות ק"ש שלפניה, י"ל פשוט ודאי אם לא יתקן יעבור ויעיד עדות שקר

ה"ז, וקרוב הדבר שאף להאומרים שאפשר לתקן במה שיניה אחר ק"ש, מ"מ בכה"ג כתבנו (לעיל פ"ז) דגרע טפי, שמעיד עדות שקר בקום ועשה, וגם לאו כו"ע הכי ס"ל דמתוקן במה שיניה אה"כ. ועוד הכא מצוה רבה היא ד"בל המניה תפלין כמקיים שמונה ט"ע" (מנחות מד) ושקולה ואתקיש לכל התורה כולה והיא אות ועדות לישראל כמילה ושבת (הסמ"ג עטין מלוה ג) :וכ"ז יש להקור גם במקום שיודע שיוכל לתקן המעוות של חברו אם גם ימתין אחר ק"ש ותפלה של הרואה, שעליו החובה מטעם "כל ישראל ערבים זה לזה" (סנושות לט) כדי שלא יתפס עליו. אבל אם יש מקום להסתפק, שאם ימתין עד אחר תפלתו ילך לו אותו האיש השוגג, ואולי יצא הדבר מלבו או לא יראנו עוד, וישאר ח"ו כל ימיו בכשלונו, הנה לענ"ד אין ספק כלל, שהחובה לתקן מיד בלא התמהמה במקום מסוכן כזה של בטול מצות תפלין של ראש כל ימיו ח"ו, שיהיה בכלל "קרקפתא דלא מנה תפלין", ורע ירע כי ערב מי שיש בידו לתקן.

אמנם יש לדון לפי המבואר (פ"ח ס"ו טו וזמנ"ה טפ), שגם במקום שתעשה איסורין כל ימיה אין היתר לחלל שבת, כ"א במקום דלא פשעה. א"כ כיון דקני"ל בשבח והדביק פת בתנור דחשיב פשע אע"ג דשגג (סנת י), א"כ הכא נמי י"ל דשגגה של מי שאינו מניה התפלין כהוגן חשוב פשיעה. ומה גם שבגדון דידן יש לומר שהוא "אומר מותר" וקיימא לן דחשוב כשוגג בכל איסורין ומס' שבת (עג) כתבו תוספות שדוקא גבי גלות י"ל דפטור משום דכתיבי שגגה יתירי, א"כ אין ללמוד ממנו. ומה גם שדעת הרמב"ם (הלכות חלה פ"ז סל"י) ג"כ דקרוב למזיד הוא. ואף ש"ל שהוא דוקא בהריגת נפש שהוא מצוה שבלית, אבל במצות שמעיות לאו קרוב למזיד הוא, ובוה יתישב קושית התוס', מכל מקום גם שוגג מצינו דלא חשיב לא פשע: **אמנם י"ל דהנה הב"י** (נסי' טו) כתב עיקר דין זה דלא כרשב"א בתשובה, מפני דהתוס' שכתבו, ד"בלא פשע אמרינן עביד איסורא זוטא, ופעם א' חשיב איסורא זוטא לענין כל ימיו. ולכאורה י"ל דמהגמ' אין הכרח כלל "שאין אומרים לו לאדם הטא בשביל שיוכה חברך" כ"א במקום שגם הטא חבירו הוא פעם אחת, אבל במקום שכל ימיו יחטא בעבירה או אפילו בבטול מ"ע. י"ל כיון דדמי לפקוה נפש ודאי מחויב הוא למיעבד איסורא זוטא בכהאי גוונא, אלא שאין ראיה לזה מדברי הגמרא, אם כן הדבר מוטל בספק. וי"ל דלענין הלול שבת דאורייתא הוא דאין לחלל מספק כ"א בהתקבין ב' התנאים, לא פשע, וגם מצוה רבה. אבל במקום שעל המתקן את המעוות אין לעבור בו אם מצוה דרבנן, הרי ספיקא דרבנן לקולא, וכיון שאין הכרח לומר שגם במקום שחברו יעשה איסור כל ימיו דדמי לפ"ג שגם כן הוא כדי שישמור שבתות הרבה, אע"פ שאם ימות ח"ו לא יעבור בקו"ע. חזונו שבדי שיתקיימו מצוות השי"ת אמרה תורה חלל שבת אחד, א"כ י"ל דמחויב לחקל לעצמו בספק דרבנן ולהציל חברו מודאי איסור, שיש

לחוש שישאר בן כל ימיו. וגם בדברי הרשב"א אינו מוכרח שיהיה
המכשול שם כל ימיה, אולי תוכל שלא לעבור אח"כ:

א"כ כיון דההפסקה ודאי הוי רק איסור דרבנן נדחה איסור זה, גם
במקום די"ל שהעובר פשע, כיון דעכ"פ אין זה פשיעה גמורה,
ואינו ח"ו בכלל (מס' ט). אל תזכה לך—(ערכין טו), מ"מ כיון שיש לחוש שכל
ימיו יעמוד במטול מ"ע של תפלוג של ראש, ו"ל דנדהה איסור ההפסקה.
ומה גם דבגדון דידן ו"ל עוד, שהרי התוספות הלכו שם (נצט"ד)
דעד כאן לא אמרינן אין אומרים לאדם הטא בשביל שיוזכה חברך,
כ"א בכה"ג דהדביק פת בתנור שכבר נעשה המעשה, והאיסור ממילא
יגמר, א"כ לכאורה שוב אינם צריכים כלל לתרוצים אחרים ומה חזרו
עוד להקשות מ"חציו עבד וחציו בן חורין, הרי שם האיסור עתיד
הוא לבא ולהעשות ע"י מה שיתבטל לימים יבאו, אלא פשוט דס"ל
כיון שאינו אלא בטול בשב ואל תעשה, ודאי לא הסיר מבטול של
"הדביק פת בתנור" שהוא גם כן בשב ואל תעשה, אם כן במקום
שהאיסור נעשה בקום ועשה באמת אין הכרח כלל לתרץ התרוצים
האחרים, ודי לנו לומר שביון שנעשה איסור בפועל כדאי לחטוא הטא קל
להצילו מחטא חסור, והלא צדקה תהיה לו כמה שמציל חברו מחטא.
אם כן יש לומר בגדון דידן תרתני לא מבעי להמברבים, על מצות
הרי יעבור אותו המניה שלא כהלכה כל ימיו בקום ועשה של
הטא, לא תשא (נצט"ג) שרבו הסוברים דהוי דאורייתא (סרמ"ט סלכות נצט"ג
פ"א וכתובת פ"ה"ד סי' קט ודע"מ"ה). וגם אם הוי דרבנן (כתוספות סוף ר"ה וסר"ה"ט
פ"ק דקידושין וסיעתם), מכל מקום בשם שכתב הבית יוסף (סי' טו) שחלול שבת
בדאורייתא פעם אחת, השוב דבר קל לענין חלול שבת של כמה פעמים
כל ימיו, הכא נמי עבירת איסור דרבנן פעם אחת להפסיק, איסור זוטא
הוי לענין עבירת לא תעשה כל ימיו. וחזי לאצטרופי מה שיש לחוש
לחסוברים דלא תשא הוי דאורייתא. עוד יש לומר לפי מה שכתבנו (נפ"ו)
שהיה גרוע העדאת עדות שקר בתורה שבעל פה מצד הומר דברי
סופרים יותר מדברי תורה" (סנהדרין פט), אם כן זה שמניח בפועל התפלוג
שלא במקום הראוי להכ, שמצד תורה שבעל פה עובר בקום ועשה,
כהאי גוונא יש לומר דלכא ע"מא אמרינן "הטא בשביל שיוזכה חברך
אפילו בפשע. ומה גם דיש לומר כיון שבעונותינו הרבים בדורנו, יד
השרים והסננים בתורה גם כן במעל הזה לפעמים, ונמצאים לבשתנו
יודעי תורה שמניחים תפליהם שלא כהלכה, אוי לאותה בושה, אם כן יש
לומר דהעם הארץ הרואה בני תורה נוהגים כן, דמי כעושה על פי בית
דין" (סוריות רפ"ק) (ובפרט לפי מה שכתב המ"א (נפ"ו ל"ס"ק ג) דגם פעולה
לבד "ברבים" מיסרי חוראת, לענין "הלכה ואין מורים כן". אם כן יש לומר
ודאי, דמה שרואה אותם נוהגים כן חשיב סמוך על הוראתם ונקרא אנוס
ולא פשע. ויחויב לחטוא באיסורא זוטא—לגבי המצוה הרבה הזאת—כדי
להציל חברו מאיסורא רבא ולזכותו זכות גדול) דחשיב אנוס לענין
כמה דברים. ובדקיימא לן בהנהות רמ"א באכ"ן העור (סימן י"ו סעי' לד)

ד. השיבא אנוסה, אף שהורו בית דין במעוה. אף על גב דיש מהאחרונים ז"ל (סלמא לדק ומר"ק) שרצו לומר דבעינן בית דין גדול דוקא, כבית דין של שאול וכהאי גוונא, אמנם הנב"י (כמסורה תנינא ח"ע סי' קלא וע"ש) כתב "דסגי בבית דין ממונה משבעה טובי העיר". ואם כן יש לומר, דדוקא בעניני אישות שמסורים לבית דין השיבא בלתי אנוסה אם סמכה על בלתי מומחים גמורים. אבל בעניני תפלין, מצוה הנהוגה שלכל מסורה, איך יעלה על דעת עמא-דארעא להשוב שהבן תורה לא ידע, או לא יזהר חס ושלום בדבר פשוט ומחויב כזה, ודאי השוב אנוס בסמכו עליו גם בסתמא. אם כן לכולי עלמא אומרים להבר הטא הטא קל כדי להצילו ממכשול כל ימיו :

אמנם לע"ד לענין הפסק בקריאת שמע, במקום שאפשר שלא יודמן לו אחר כך וישאר בכשלונו חס ושלום, אין אנו צריכים לכל זה כמו שכתבתי (לעיל פ"ז), כיון שהותר ההפסק מכללו גם לכבוד הרב, (א"ח סי' ס"ו סעי' ה') ומצינו דאפרושי מאיסורא אפילו פעם אחת השוב מכבוד הרב (יו"ד סי' רמ"ב). וכל דברינו אנו צריכים להלכתא רבתא, מה שנראה לעניות דעתי שאפילו בתפלת שמונה עשרה, אם נודמן שראה אחד מניה תפלין שלא כהלכה, וקרוב לו שאם ימתין אחר כלותו תפלתו לא ימצא עוד את האיש, כגון אורח שאינו יודע מאין הוא ואנה יסע, ויש לחוש שכל ימיו יתבטל ממצות תפלין, החובה להפסיק באמצע שמונה עשרה לתקן המעוה. והשם יתברך הבוחן לבבות הוא ידע מהשבתו הטובה להציל נפש מישראל מבטול מצות תפלין כל ימיו, להצילו מאש לא נופח של עונש "פושעי ישראל בגופן" חס ושלום. והוא יתב' ישלם לו כגמולו, ונאמן הוא בעל מלאכתו שישלם לו שכר פעולתו ויכנס בזה בכלל מה שאמרו (מו"ק ה') "כל השם אורחותיו בעולם הזה זוכה ורואה בישועתו של הקדוש ברוך הוא" :

פרק י

הנכנס לבית הכנסת ומוצא כמה בני אדם שמניחים התפלין שלא כהלכה, כאשר הוא מצוי בעונותינו הרבים, נראה לעניות דעתי, שאף על פי שלצאת ידו הובתו סגי במה שמצוה עליהם לתקן הקשר, והשומע מחויב להשתדל בזה, שהוא מצותו, אבל אם חס ושלום רואה, שהשומע לא שת לבו, מחויב בזה ממצות תוכחה עד גבול תוכחה (א"ח סי' פ"ח סעי' ב' וס"ג). והנה אם ירצה בעצמו לעסוק בתקון הקשרים, נראה לעניות דעתי דזכור לטוב, אף אם יעבור זמן תפלה ואין צריך לומר מצד הפסד תפלה בצבור לבד, שאין לחוש שחרי "כותבי תפלין ומזוזות, הם ותגריהם פטורים מהתפלה" (א"ח סי' ל"א סעי' ט'), וכאן אין השיא ד, כוונתו להשתכר" האמור במו"א שם (ס"ק ט') ואם שכתב המ"א (ס"ק י') "שם הניע זמן קריאת שמע אסור להתחיל לכתוב", נראה לע"ד דדוקא קריאת שמע קאמר שהוא מה"ת, אבל מצות תפלה, אם קרא קריאת שמע, או אם יקרא קריאת שמע ואחר כך יפנה למצותו, כיון

דהוי דרבנן ודאי עדיף לעסוק בתקון התפלוגן שהוא דאורייתא, ואצל שראוי להניח אמירת פסוקי דזמרה או חזרת הש"ץ וכה"ג:
ועוד י"ל אם התחיל במצות תוכחה לומר להאיש שאינו מניח כהלכה שיתקן, ורואה שהוא מתעצל לבקש אחר היודע לתקן הקשר, כבר מקרי התחיל במצוה זו ופמור מקריאת שמע גם כן עד שיתקן. ועל כל פנים אם נאמר אולי, שאפשר לו לקרות קריאת שמע, אבל בתפלה ודאי חזי מעם זה לאצטרופי. ודומה למ"ש בשו"ע חו"מ 2 (סי' רפג) ב"זקן ואינו לפי כבודו", הכישה חייב בה" ונקיט מעמא, שהרי התחיל במצוה":

וכיון שהגיעו דברינו בזה, נדבר מעט גם כן אם אפשר לשום אדם לפטור מלגדור פרצנו הגדול הזה, בעונותינו הרבים, על ידי מענת "זקן ואינו לפי כבודו" ו"כבוד הבריות" וכהאי גוונא. לעניות דעתי אין כאן כלל מקום להתנצל, דלא שייך כבוד הבריות כי אם בדבר שהוא מוסכם לזלוול לפי ערך איש מכובד. מה שאין כן בכאן שעצם העסק מכובד מאד, לעמד ישראל בתפארה, אלא שאפשר על ידי אפיקורי דמצערי, ואינשי דלא מעלי, יבוא הלילה לידי זלוול, הלילה לפטור עצמו ממעם זה. ועל כיו"ב נאמר: (תהלים קיט) "זדים הליצוני עד מאד, מתורתך לא נשיתי", (טס טט) "כי עליך נשאתי חרפה" וכיו"ב. ואם לא כן איך תצויד מצות תוכחה עד הכאה או קללה, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה (פריקין עו), הרי במקום שב ואל תעשה נדחה מצוה מפני כבוד הבריות (פ"ה סי' יג סע"ג). אלא ודאי כיון שעצם מצות תוכחה ודאי מסורה היא לנכבדים בעם והוא דבר מכובד, לא יצא הדבר מכלל כבוד, בשביל שופים שקלקלו ועתידים ליתן את הדין, ודמי לדאמרינן בהלכות שבת (סימן רג): "זהו כבודו שמכבד את השבת" (ועי' גע"ת טס), והלילה לנו לתן מצות ד' אלהינו מרמס לרגלי כל גאה וכסיל, ועל כיוצא בו נאמר (איוב יט): "מורף נפשו באפו, הלמענך תעזב ארץ ויעתק צור ממקומו". ולא שייך כבוד הבריות כי אם בכהאי גוונא דעובדא דר' ישמעאל ברי' יוסי (גמ' מניעה ל), שמוסכם מצד טבע הנחנה המדינית שלאדם באשר הוא אדם, וכבר כתב הרמב"ם במו"נ "שהתורה הקדושה אינה חשה למה שנכדה היא על בעל מדות גרועות, אבל קלה ונעימה למי שלבו ישר ומדותיו מכוונות". ואם לפעמים נצטרך לסבול חרפת מחרפים, זה כל תהלתינו ותפארתינו:

פרק יא

והנה אם סופר סת"ם יחטא בזה. אם יודע הוא מקום חיוב הנחת תפלין, אלא שמצד ההרגל אינו משים לב ומסתפק במה שמודמן לו בלא דקדוק, לע"ד סופר כזה, כל הספרים תפלין ומזוזות שכתב מעודו, כל זמן שהחזיק במדרו, פסולין. שהרי קיימא לן (במג"א סי' לט ס"ק ג) "כל מי שאינו מניח תפלין אפי' אינו עושה להכעיס פסול, דהא אינו בקשירה" וממילא

אינו בפתיחה, ובין שגבי שחיטה ק"ל (י"ד ס"ג סעי' ה' נהגה) דמי שאינו חושש בזביחה, אפי' אינו מחדר אחר איסור, אבל אינו מקפיד למשבק איסורא אפילו בלא תיאבון ומורה, חשיב אינו בר זביחה, הכא נמי האי גברא שאין יראת ד' על פניו לדקדק על תפלו שיהיו במקום הראוי מהדין, ומורה אין באן, אף שאינו עושה להכעים, מ"מ בר כתיבה אינו. אף שיש לדון דמ"מ הוא בר כתיבה מצד דאיתיה בענין תפלה של יד, מ"מ לא מסתבר, שהרי זהו הוכחה מה שאינו מורה בתש"ר לתקן, שגם מה שמניח הש"י כראוי, אינו כ"א מפני שכך הורגל ואינו מתכוין כלל לקיים מצות ד', שאם היתה כוונתו למצוה, איך היה מעלים עין מתש"ר לתקן כראוי. ולא מובעי למאי דקיימא לן (א"ח ס"ג סעי' ד ונכ"ג ור"ס פ"ג דר"ה) מצות צריכות בונה, ודאי יש לומר דלא קיים כלל גם תפלין של יד, אלא גם אם נאמר דאין צריכות בונה (כתוספות ותר"י) מ"מ האי גברא גלי דעתיה שאינו חושש בקשירה, ומה שקושר הש"י אינו הוכחה שמקבל עליו עול שמים לקיים המצוה, אף אם נאמר שיוצא ידי חובתו. ועוד כיון דבקרא תרווייהו בתיבי, אע"ג דבנמ' (מנחות מד) איתא בלשון "כל שאינו בקשירה", לאו דוקא, אלא מפני שהוא ראשון בפסוק, אבל הכי נמי מי שאינו ב"בין עיניך" אינו בכתיבה, ואדרבה קרא, "דבין עיניך" סמוך יותר ל"וכתבתם", למדריש ביה דתלי הא בהא :

פרק יב

וייש לעיין בכל חגי דכתיבנא, דיש לחפסיק באמצע ק"ש כדי לתקן תפלין של חברו, במקום שרואה שישאר עליו בלאו הכי שלא כדין בשעת ק"ש ותפלה אפילו בשביל פעם א' דלא גרע ממורא, וכתבנו לעיל דאפרושי מאיסורא עדיף ממורא הרב, אם כן אתיא מדין ק"ו. ולענין הפסק בתפלה יש לדון, אם קרוב שעל ידי המתנתו לאחר התפלה ישאר חברו בכשלונו כל ימיו ח"ו, מטעם דדמי לפקוח נפש בבטול מצוה כל הימים, ועיקר החיים אינם כי אם לעבוד את ד' ולקיים מצותיו שהם מביאים לחיי האמת. אם כן אתיא מטעם (שנת קנ"ה). מוטב לחלל עליו שבת אחת, כדי שישמור שבתות הרבה". וכמ"ש יש לדון היכי לדיינו להך דינא, מה שאפשר להודמן שיראה באחד שמניח תפלין של רש"י בהלכה, מפני שגודמן לו שהקשר נעשה מתחלה כראוי, ותפלין דר"ת מניח שלא במקום המצוה, מפני שבעוה"ר הוא נמשך אחרי ההרגל במצות אנשים מלומדה ונודמן שהקשר של תדר"ת נעשה מרווח יותר ממדת גולגלתו, וקרוב שישאר בה כל ימיו. הנה פשיטא שחובה מוטלת על הרואה לתקנו, דלא גרע ממי שרואה בחברו דבר שאינו הגון שהייב להוכיחו (נרכות ל"ה), ובודאי דבר שאינו הגון הוי להנהיג קלנא באות מלכו של עולם, בכל גווגי. וכל אשר לא טחו עיני שכלו יודה בדבר החובה הזאת, המוטלת על כל הרוצה להיות דבק באלהים חיים יתב' בקבלת עול מלכותו ומצותיו. אלא כי קמיבעי לי, אם הרואה עומד במקום

במקום שאסור לו להפסיק, בק"ש וברכותיה ובתפלה ואפילו בפסוקי דזמרה, דעד כאן אתינן עלה, כ"א מתרי מטעמי: „אפרושי מאיסורא“ וגם „מוטב לחטוא חטא קל ולא יעבור חברו איסורא רבא“, בבב"ג יש לומר שאין זה שייך כ"א בתפלין של רש"י, שהם חובה גמורה לכל ישראל, ומי שאינו מניחם בראוי הוא בכלל „קרקפתא דלא מנח תפלין“ ח"ו, מה שאין כן תפלין דר"ת, שהם למצוה בעלמא לשרידים אשר ד' קורא, ו"ל דאין לו לחטוא אפילו חטא קל כדי לזכות את חברו בתקון מצוה דתפלין דר"ת, שאי אפשר שיעלה בטולם למדרגת חטא חמור, כי אם למדרגת בטול הדור-מצוה, שהרי הלילה לנו להחזיק לחוטאים כל המון עם ד', אותם שאינם זהירים בתפלין דר"ת, רק אם יניחו של רש"י במקום הראוי, אשרי חלקם יעשה אלהים למחכה לו. אלא ש"ל כיון דאותם המניחים תפלין דר"ת כבר קבלו עליהם בחובה, וכבר כתב בחי' הר"ה „שדבר דאורייתא שחשש אחד לנהוג בדעת מחמיר, שווא עליה חובה גמורה והוי ככל חומר „שווא אנפשיה חתיכא דאיסורא“ ואין מועיל לזה שום התרה כלל“ (ע"ט לטעין איסור מדש), ומה נדון גם כן לתפלין שכיון שחלו עליו חובה, אם כן הווי לדידיה ככל חומר תפלין דרש"י. אם כן אם קרוב הדבר, שע"י המניעה להפסיק במקום האסור, ישאר המניח תפלין דר"ת כל ימיו בקלקולו, נראה פשוט ששוה החובה לגביה להפסיק כמו בתפלין דרש"י. שהרי יעבור כל ימנו איסור קבלתו בחובה ומניעת מצות תפלין, שהם בחובה לגביה עכ"פ מטעם ספק דאורייתא. אם כן שוב הדר דינא, ד, מוטב שיהלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה— לענין הפסק בתפלה, ולענין ק"ש וברכותיה ופסוקי דזמרה ו"ל גם אם רק זה היום יתבטל על ידי כך פלוני—המניח שלא כדיון, —ממצות תפלין דר"ת שקבל עליו בחובה, גם כן הוי אפרושי מאיסורא, ולא גרע, —ועוד עדיף— ממורא רבו, כמש"כ. רק במה שכתבנו, שאפילו אם יוכל לתקן גם אם ימתין אחר שיגמור מקום איסור ההפסק, מ"ס כיון שהמניח שלא כדיון יקרא ק"ש ותפלה בהיות התפלין עליו שלא כדיון ויעיד עדות שקר בעצמו, ע"כ יש בזה אפרושי מאיסורא וחייב עכ"פ להפסיק בק"ש וברכותיה, רק לא בתפלה, כיון שלא הותר מפני כבוד ומורא, א"כ בשביל מכשול של פעם אחת, אין אומרים לו לאדם חטא בשביל שיוכה חברך“. ומאן כיויל לן למימר, דאיסור ההנחה שלא כדיון לשעה, אם רק לא יתבטל כל היום ממצות תפלין, חמור מהפסק בתפלה. וגם נראה קצת דבעינן שיהיה החטא שימנע ממנו חברו, גדול הרבה ממה שיחטא הוא. וגם ו"ל דדוקא בבטול כל ימיו, וכמש"כ דדמי לפ"ג. אבל בשביל פ"א, גם אפי' אם יתבטל אותו היום מתפלין לגמרי, יש לדון לענין הפסק תפלה ומסתבר דלא יפסיק, רק במקום שיש לחוש למכשול עולם. ובבב"ג אין לחלק לכאורה בין תפלין דרש"י ור"ת, אלא לענין הפסק בק"ש וברכותיה במקום שיש לתקן אח"כ, ו"ל כיון דאין חובה להניח תדר"ת בשעת ק"ש ותפלה, ואף הקוראים ק"ש הוי רק הדור מצוה בעלמא, ובפרט שיש קורין ומניחים תדר"ת אחר

שכבר עבר זמן ק"ש ותפלה, י"ל דלא שייך משום מעיד עדות שקר גם אם המניח קורא ק"ש בהם, אם רק אפשר לתקן שלא יתבטל כל היום ממצות תפלין. מכל מקום אין זה ברור כלל, די"ל עפ"משי"כ לעיל דמעיד עדות שקר בקבלת חז"ל בתורה שבעל פה, המיר מפי, יש לומר דעכ"פ מעיד עדות שקר יש גם בן כאן, אם קורא ק"ש והוא אומר "בין עיניך" ומניח על מצחו "בדרך הקראים" ח"ו, מחזי ח"ו ככופר בתורה שבעל פה:

ונלע"ד על פי דברי השו"ע או"ח (סי' קנ"א סעי' ס), באחד שנידוהו על מה שקרא הקריין ולא כתיבין כמו שהם כתובים בתורה. ונראה טעם הדבר שביין שכן קבלו חז"ל למשה מסיני לקרות זו התיבה שלא ככתבה, א"כ הנוהג לקרות דוקא ככתבה מזלול בכבוד חז"ל מקבלי התורה, ויותר מזה אנו "מנדין על כבוד הרכ" (יו"ד סי' שלד ס"א), וכיון שזכינו לדבר שהנראה מפשטן של כתובים, בלא הקבלה, באופן אחר, והמתנהג באופן שמורה פשט הכתוב נראה ח"ו ככופר בתורה שבעל פה, אם בן אין לך "מפני הכבוד והמורא" יותר מזה, שהרי למי יאתה יותר כבוד ומורא גבי בשר ודם מלאכות העולם מעתיקי השמועה ז"ל. אם בן יש לדון להפסיק בק"ש אפילו בתפלין דר"ת, אם המניח קורא בהם ק"ש או אומר פרשת "קדש" "והיה בי יביאך" שמזכיר גם בן, בין עיניכם", ומעשיו מוכיחים ח"ו לנתק מוסרות תורה שבע"פ, אף על פי שאין בלבו מחשבת פגול ח"ו, מכל מקום המעשה, שמחשבה כזאת נראה ממנו, חמור מוכבא. וכ"כ הרדב"ז (נתי' נ"ג) שפ"מ"ע זה חייב ליהרג ואל יעבור מלהכנס בדת המחמדנים, אף על פי שאינם עובדי ע"ז, מטעם שעיקר יסוד דתם בנוי על עיקרים הסותרים תוה"ק באמונת גביאם, אע"פ שאין בלבו כלל לכפור, מ"מ אסור לעשות המעשה המוסכם לחורות על קבלת דבר זה, דה"חוי כע"ז דיהרג ואל יעבור":

הביטן אחינו בשרינו זרע קודש ברוכי ד', אשר נתונים נתונים אתם לד' אלהי ישראל בכל לב ונפש ובמצותיו הפצים מאד, היש מכאוב כמכאוב הגדול הזה והאשמה הרבה אשר ממנה לא הפהרנו בעוה"ר. ועל זה אנחנו נכלמים כולנו, המונינו ויודעינו, גופלים ח"ו ברעה גדולה לחמא המא הגדול עד לשמים ויכלה מנפש עד בשר, כמסעף במערצה ענפי דת קודש. הלילה לכם עם ד' הקדושים, שובו אל ד' וישא פניו ויאר עליכם, וכזוהר הרקיע תזחירו:

עכ"פ לפ"ז י"ל דאפילו בשביל פ"א יפסיק בק"ש ובכרבותיה עכ"פ לבו"ע, וא"כ לכאורה אין שום נפ"מ בין תפלין דר"ת לשל רש"י:

פרק יג

אמנם יש לדון על מה שכתבנו שקבל עליו בחובה, אם זה שייך באיש שמיום שהתחיל להניח תפלין, בשגעון ינתג להניח על המצח בעוה"ר א"כ מימיו לא הניח כלל תפלין של ראש, י"ל דלא חוי קבל עליו

עליו בחובה, שלקבל עליו בחובה צריך דוקא הנהגה בפועל.
אמנם זה אינו, דכיון שתפלין של יד הניח כדון, אם בן גלי אדעתיה
 דחשש לדעת ר"ת ומחשיבה לספק, אם בן מאי נפ"מ בין תפלין
 של ראש לתש"י, ממילא מתחייב גם בן בתש"י אע"פ שלא הניחן מימיו.
 וע"ז יש לדון, דנלע"ד שדעת האנשים יראי ד', היודעים מעט וזהירים
 בתדר"ת מהולקים בכוונתם, ויוכל להיות נפקא מינה לענין דינא
 בנדון דידן. כי ישנם אנשים, שעיקר כוונתם בתפלין דר"ת כפשוטו
 כדי להושי לספיקא דרבוותא בספק דאורייתא, ואלה לע"ד לית דינא
 ודינא כלל לחשוב, כ"א שקבלו עליהם חובה גמורה, ואף אם נאמר שלקבלת
 חובה בעינין מצוה והנהגה מעשית, מכל מקום די בהנהגה מעשית של
 הנחת תפלין של יד לאקבועי בחובה, אף שהנחתו תש"י לא היה
 בה מששא כלל והלואי שלא הניחו מעולם מלהניחו שלא כד"ת.
 אבל אחרים ישנם, שדעתם בהנחת תפלין דר"ת עיקר כוונתם לצאת
 ידי דעת הזוהר הקדוש, שנתן פנים לשניהם ושניהם באחד טובים,
 וכ"כ הגר"ח"ד אזולאי (נספרו עבודת הקודש) באזהרה שיכוין כזאת
 (ואין אני דן בעיקר דבריו שאינני כדאי לזה). ו"ל שאותם שכך דעתם
 לא הוי בקבלו עליהם בחובה וספק דאורייתא, כי דעתם שיוצאים ידי
 חובתם בכל חד מינייהו כמדומה, אלא שרוצים לצאת ידי דעת הזוה"ק
 ע"פ סוד ד' ליראיו, ו"ל דהוי רק כמנהג של מצוה, שהרי אפי' אם תוסכם
 דעת הזוה"ק ע"פ הקבלה עם מה שנראה מהנגלות לנו בתלמוד, ג"כ
 אין בופין לנהוג כפי הקבלה, כמבואר בדברי הרא"ם הובא במג"א (סי'
 כ"ט ס"ק ד'). ואם נדון למנהג של מצוה, ו"ל שאין מנהג נקבע כי אם ע"פ
 הנהגה בפועל ממש, שהרי מנהג הוא מטעם נדר. ואם בן י"ל דלא עדיפא
 ההנהגה מדבור פה ממש, וגבי מנהג של מצוה לא שייך לומר שבהנהגתו
 להדר בשל יד ממילא נקבע החיוב גם לשל ראש, שהרי אינם מעכבים
 זה את זה, ואם בן גם אם עביד חד הדור מצוה ג"כ שפיר דמי,
 מה שאין בן לנזחנים מטעם חובה, אינם רשאים לבטל מצות תפלין
 ש"ר מספק לדעתם. אם בן י"ל אע"ג דודאי אין כוונתו במה שהניח על
 מצחו לפטור את עצמו מתש"י, שהרי רוצה לקיים מצוה אלא שאינו
 משים לב לעשות כדון, מ"מ ו"ל כמו בדבור ממש (כיו"ד סי' ר"ז סעי' ה)
 "היה בלבו לנדור מפת המים והוציא בשפתיו פת שעורין, מותר בשניהם",
 (וכ"ד): "בחתים, שהרי לא הוציא בשפתיו, ובשעורין ספני שלא כיון
 בלבו", הבא נמי ו"ל דמנהג ודאי לא עדיף מדבור. והברכ"י נוטה לומר
 דעיקר חיוב במנהג של מצוה הוא דרבנן, אם בן י"ל כיון שלא עשה
 בפועל כפי המחשבה רק הניח על מצחו, א"כ לאו כלום עביד, ולא
 הוציא המנהג סבה אל הפועל ולא נקבעה עליו כלל חובת תפלין של
 ראש. אמנם ו"ל דלא דמי לפת המין ופת שעורין, דהתם אין ראייה כלל
 מפת שעורין שכוונתו לפת המין, אבל הבא המעשה מוכיח עליו
 שכוונתו למצוה, אלא שמועה כדון או לא שם לב על מעשיו ידיו, ו"ל
 דבכהאי גוונא הוי דברים שבלב כל אדם, שיכול כל אחד לחביר שכוונתו

לקבר עליו מנהג של מצות של הנחת תפלין דר"ת ממש, ואיזה דרך יעבור עליו למטרה אחייתא דקיטרא למרוח בהנחת תפלין ולא לעשות מצוה, ועדיף ממה דאמרינן (יו"ד סי' כח) "אין אדם מוציא דבריו לבטלה", וחלה קבלתו על הש"ר ג"כ להניחו בד"ת:

פרק יד

ארא דיש לדון לפ"י שאין לחוש אם יתבטל פ"א, ממה שכתב ה"הגול מרובה" (פ"ד סי' ר"ה) ד"לעבור פעם א' אין צריך התרת לעבור על מנהג, רק אם רוצה לעקור מנהגו בקבע, אם בן י"ל גם אם יתבטל האי נכרא ממצות תפלין דר"ת יום אחד, אין לחוש ב"א אם יתבטל כל ימיו שוב קם ליה באיסור קבלתו, שהיתה בודאי על דעת הדין כל ימיו, יש לומר תו כל הני דרכים שכתבנו לעיל. וגם בפעם א' יש לומר, דעד באן לא אמר ה"הגול מרובה" דל"צ התרת, ב"א כשחושב מפורש שלא לעקור מנהגו אלא זאת הפעם ולחזור למנהגו, אבל זה שמועה וחושב בדעתו לנהוג לעולם הפך קבלתו האמתית, י"ל שבאמת בכל פעם איסורא קא עבד וראוי לאפרושי מאיסורא גם במקום איסור הפסק, כמ"ש"ב. (ולא אכלא מהעיר ביתר שאת לאותם המניחין תפלין דר"ת מצד דעת הוזה"ק, שח"ו אם מניחים הש"ר שלא כהלכה, דהוי כמו שאינו מניה כלל, דלדידהו לא עשו כלום ולא אהני מעשיהם מצד הוזה"ק גם אתפלין של יד. שהרי דברי הוזה"ק מבוארים כמ"ש"ב לעיל (ספ"ג) ד"תפלין של יד לית לה סגרתה כלום", וכתבנו דעל כל פנים בודאי הדברים אמורים במי שאינו אנוס לבטל התש"ר ומבטל, וגם דברי הש"ס אינם מתנגדים לזה לענ"ד. מכל מקום המניחים תפלין של רש"י לבדם או דר"ת מטעם השש ספק, יש להם לומר דעכ"פ תש"י קיימו, אע"פ שאין זה כלום לפטור מתש"ר ח"ו, ששם ד' נקרא עלינו בעבודה זו, והוא נקרא ביחוד כבוד הש"ת וכמו שכתבנו לעיל, אבל עכ"פ אפשר דחדא מצוה עבדי, אלא שלא יצאו מכלל "קרקפתא דלא מנה תפלין" בעבור של יד, שהרי קרקפתא קאי אתש"ר. אבל אותם שעיקר כוונתם לדעת הוזה"ק, תחת "הטה" יצא להם בעוה"ר "חזה" לגמרי, שגם תפלין של יד אינם מקיימים לדעת הוזה"ק, כיון שאינם מרקדים בתש"ר. ואשרי הנזהר ומהר ידים יוסף אומץ להזהיר ולהזהר ותבא עליו ברכת טוב):

והנה העירנו אחי ש"י הרב"ן (*) אם קטן מ"י ח שלא כדון, אם מחויבים לתקנו. והנה אביו מטעם הנוך ודאי חייב לתקן, אבל אחרים י"ל כיון ד"קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווים להפרישו" (או"ח סי' שמג) אינם נזקקין לו. אבל לפמ"ש"ב לעיל דביעמוד באיסור כל וסיו דמי לפקו"נ, וכבר נסתפק המג"א (נסוף סי' טו) דמהאי טעמא אפשר ד"גם בקטן חייבים להצילו שישמור שבתות הרבה לבשיגדיל, (ועי' או"ח סי' ע"ג הגר"י נ"ס

(1) הוא הרב הגאון ר' דובער הכהן ק"ק שליט"א אבוס"ק יעליסאוויטגראד
שחכריעו

בהכריתו כן ושיין מי אדם (כלל סה ס"ו יג וכו' וש"י מה"ש). א"כ אם נראה הדבר שאם לא יתקן הקשר שלו, ויכל להיות שישאר כל ימיו כך ה"ו, כמו שמצוי בעוה"ד בנערים המנוערים שמתגדלים בלא תורה, מי יעירונו להניח דרכו לתקן מעוותו, וכמו שהתחיל בקלקלה בעוה"ד, בה ילך במהלך דאבון נפש כל ימיו ה"ו. הוי דינו כפקוח נפש והייב כל רואה לתקן. אלא שעל זה אין שייך להפסיק בשביל פעם א' של הנחתו שלא בדין כי אם באביו ו"ל מטעם הנוך. ומ"מ ו"ל אם גם במצות הנוך לא שייך א"א לאדם הטא בשביל שיוכה הברך, אע"ג דלכאורה אין כאן מקום כלל, דהרי הוי מצוה דרמיא עליה, מ"מ ו"ל גם בכ"מ דאין אומרים לו לאדם הטא בשביל שיוכה הברך קשה כדאי נוונא, הרי יש כאן מצות תוכחה ומצוה דידיה היא. וצ"ל דהו"ל הבינו בדעתם, או קבלו, שאף על פי שאנו הייבנים בתוכחה, מ"מ עיקר תכלית המצוה הוא לתקן אחרים, אם בן תיקון נפשו עדיק, וכהא דאמרינן (ב"מ לג.) "שלך קודם לשל כל אדם". וי"ל ה"נ במצות הנוך, מ"מ עיקר מונת הו"ל שתקנו בחינוך האב הוא בשביל תקנת נפש הבן וי"ל נפשו עדיפא. מ"מ ו"ל דלא ושייך כאן, אין אומרים לאדם הטא בשביל שיוכה הברך, כיון שכתבו תוס' (בבבא ד"ס ופ"ג) שבמקום דהוא גרם החטא הקל גיחא ליה למעבד איסורא וזמא. וי"ל דהכא נמי כיון שאביו הביאו לחיי עוה"ד, נמצא אם עביד איסורא כ"ו שהוא ברשותו נקרא גורם לזה. וי"ל מהאי טעמא בברכת "שפטרני מעונשיו של זה". שיעיקר הכוונה תהיה, דעד כאן היה מתחייב למיעבד איסורא וזמא להצילו מאיסורא רבא, ועתה כיון שבא לכלל דעת בעצמו, הוא בכל אדם לגביה. וי"ל דתלי בהא דפ"ק דקידושין (כט.) "הוא ללמוד ובנו ללמוד". אמנם וי"ל דהכא הבן אינו מחוייב כלל ברש"י (ברכות כ ד"ס הקט"ס וד"ס והייבין) עכ"פ כל זה הוא רק בשלא ישאר כך לעולם, אבל במקום שיצויד שצ"י מניעת ההדרגה ישאר ה"ו לעולם בהשבת המנהג הרע של זלוול בפאר גור קדשנו, ודאי, מוטב שיחלל שבת אחת. וברבר הוה יאריכו ימים. המותר, והשומע תוכחת היום ונוטה און קשבת:

פרק מ"ו

וי"ש להעיר, מ"מ לא נימא אם נודמן לאחד שמוכרח לצאת למקום החוק שלא ימצא אדם מישראל שם, ולזמן שאין לו קצבה, מ"מ לא נאמר דאפילו בשבת יהיה מותר לתקן לו הקשר של תפלין כדי שלא יתבטל כל ימיו ממצות תפלין, כיון דמדמה הבית יוסף עשוית איסורין כל ימיו לפני. מטעם מוטב שיחלל שבת אחת בשביל שישמור שבתות הרבה. ובודאי השמירה של השבתות א"א שתהיה המורה מ"מ"ע בפועל, שהרי הוא לא יחלל שבת אם ימות ה"ו, רק שרצון הארון השו"ת שיהיו בעולם עושי רצונו שומרי שבתות, א"כ הדברים ק"ו ומה בשביל שמירה של שבת שהיא רק ענין שיתקיים בשו"ת אמרה תורה חלל שבת א, אע"פ שגם אם ימות ה"ו לא יעבור על ל"ת. רק רצון השו"ת שיהיה הו

ושמור מלעבור בחיות לאל ידו. ק"ו לפ"ז למ"ע בפועל שיתבטל ממנה כל ימיו, שיותר טוב לחלל שבת אחת כדי שישמור בפועל הרבה ימיו: ודע שבענין כל ימיו אני נבוכ מאד, מה נקרא כל ימיו, אם דוקא כל ימיו ממש, או אולי כיון דלזמן מרובה היישינן למיתה (גיטין נח נתי) י"ל דלזמן מרובה גם כן חשוב כל ימיו. וגם י"ל לפי מה דקיימא לן (נא"ח סי' ט"ז) דשוחטין לחולה. ומטעם הר"ן דהרבה לאווין חמירי מאיסור סקילה. אע"פ דלדידיה הכא נמי דהויה ולא הותרה (ועיין מהלכות סק"ל ט"ז) אם כן נאמר גם כן, הרבה מ"ע חמירי מאיסור לאו ואפילו מאיסורי סקילה, שהרי אמרינן (גיטות ק"ט) "מכדי הא דאורייתא, והא דאורייתא, מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת" ומטעם זה י"ל דהכי נמי נאמר מה לי איסור לאו מה לי איסור עשה.

ואין להקשות מדברי התשב"ץ בהלכות מילה (הוצאו דבריו נצדק הנה עור יו"ד סי' רס"ה ונש"ך סוף סי' רס"ו) "שלא למול ביום ה' מטעם ספק הלול שבת" אע"ג די"א דגם שלא בזמנה בטול מצות עשה יש בכלל גוס. דיש לומר שהספק הוא על כמה מלאכות שיצטרך לעשות בשבת. ונדול אחד הי"ז (*) העירני זה כבר על אנשי חיל היוצאים בשבת, איך הותר להם לשאת אתה תפלין, הא אין מהללים אפילו שבות בשביל בטול מצות עשה. ולפי זה י"ל דהיינו דוקא בבטול מצות עשה במקרה, אבל בתמידות ולזמן מרובה י"ל דאפילו לאיסור תורה גם כן שפיר דמי. ועל כל פנים אם אפשר לתקן הקשר בלא קשירה גמורה, יש להסתפק אם יש בזה איסור תורה. ואולי יש בזה משום מכה בפטיש, דגמר מלאכה הוי לדידיה כיון שאין ראויים למצותם בלאו הכי. וגם מה שאמרו "אין אומרינן לאדם חטא בשבת בשביל שתזכה בחול", גם כן י"ל דהיינו במצוה מקרית ולא בדבר שיתבטל כל ימיו. ואפילו לזמן מרובה, ובמש"כ יש מקום עיון:

אמנם העירני אחי הרדב"ך ש"י. אולי יש לסמוך להחמיר אדברי התוספות והנה"מ המובאים לעיל (פ"ז) די"ל דצורת הקשר אינו מהתורה, א"כ י"ל שאינו מעכב. ואם כן יוכל לקיים מצות תפלין כד"ת ולא הותר לעבור איסור תורה, אפילו על איסור דרבנן כל ימיו, וכ"כ מדברי חס"ג (נסי' ט"ז סק"ט) מדקדוק לשון הר"ן. וי"ל דלהלכה קיי"ל כפשטן של דברים בדברי הרמב"ם ודעת רש"י ורא"מ בספר יראים וכן היא גירסתנו בגמ'. אמנם גם אם נאמר כן, י"ל ביום טוב שני של גלויות בכהאי גוונא אפילו למאן דסבר כהרא"ש (יו"ד סי' רס"ו) "דאין דוחין מפני מילה שיא בזמנה אפילו יום טוב ב' של גלויות" וכמו שהחזיק בזה החתם סופר (סי' רנד). מכל מקום י"ל דהיינו דוקא מילה שאפשר לקיים אה"כ, העמידו חכמים דבריהם. ואפילו אם נאמר שבכל יום מתבטל מצות עשה, מכל מקום היינו מצות עשה מקרית פ"א ולא יותר. אבל אם כל ימיו יתבטל, לא מבעי אם נאמר דאין תקון כלל

(*) הוא הנאון הצדיק המפורסם וכי אליהו דוד ראבינאוויץ האומים וצ"ל

בלא קשר בצורה המקובלת. ודאי י"ל דיתבטל כל ימיו ממ"ע דאורייתא, אלא גם אם נאמר שרק איסור דרבנן יעבור כל ימיו, מ"מ י"ל כמו שכתב הב"י ש"לענין עבודת חלול שבת כל ימיו, מקרי איסור זוטא חלול שבת פ"א. ה"נ י"ל לענין איסור דרבנן, בבטול מ"ע דרבנן כל ימיו, מקרי איסור דרבנן פ"א בחלול יום טוב ב' של גלויות איסורא זוטא. וצריכים גדולי הדור ש' לאוקמי שמעתתא אליבא דהלכתא אם יודמן. ודעתי קצרה. ולא באתי למדה זו. וגם אין זה מכוונתי במאמרי זה. כי אם להעיר ולעורר את האהבה רבה אשר יאהבנו אדוננו אבינו מלכו של עולם המעטרנו בתפארה. ולשים לב על דרבינו אשר שרכנו בעוה"ד בלא דעת ושלא ללכת עוד דרך חשכים אשר אין נוגה לה. להעצים עין מראות בפשע אחינו וחטאתם. והלא אנחנו הויכבים להיטיב ולגמול חסד עם אחינו בכל אשר תשיג ידינו. ואיה אהבת אחים, אם בעבור איוה סבה כל שהוא דלית בה מששא, נניחם ח"ו במכשול עון וחלול של עטרת ראשנו כזה. ע"כ אחת אמרתי, בד' אלהי ישראל במחתי ולחסדיו המרובים אצפה. כי ישים בלבינו אהבתו ויראתו לשוב לעבודתו באמת ויתן הדברים האלה היוצאים ממני הנכונה וצעיר, לחן ולחסד ויבירו כל תופשי תוח"ק אמתת חיובם לגידור פריץ שלא להעלים עין עוד ולא ישאו עליהם עין אשמה:

אליכם אישים אקרא. המה הת"ח בעלי תורה אף שהם בעצמם רובם נזחרים בפאר נזרנו כראוי. אבל "בל מי שיש בידו למחות, נתפס על אנשי ביתו ועירו" (סנה' נד). ובכזה, כל בני תורה יש בידם במעט למחות באנשי עירם, כי מי לא ישמע למוכיח ומישר דרך ד' בזה, הלא כל איש מישראל בהניחו תפלין, טחשבתו רצויה לעשות מצות ד' אלהינו בלב נאמן. ואם מקוצר רוח לא ידע או לא שם לב אל דבר ד'. נדע נאמנה כי אם יעירוהו, ישמע, ועוד רבים יאשרו ויודו לסורם הדרך הישרה. כאשר ראיתי המוני עם החולכים לתומם ולבבם תבים ונאמן. ובודאי נפשם יקרה בעיני ד' אלהי ישראל. ועל מי תחול האשמה, כ"א על הו"י הצאן העוזבים הצאן ללכת איש לעברו ונופלים באחת הפחתים בבלי משים:

פרק מז

ע"כ אקרא אליכם בקול כחולה על ענות נפשינו, כי כל איש אשר רק מעט יראת ד' תקנן בלבבו. תאחזו בשרו פלצות ובלב מר יהנה נכאים. או לנו שכך עלתה בימינו. אוי לעינים שכך רואות, קרן ישראל ופאר עדינו מתגולל בעפר:

וקול'י אל בני אדם. המוני עם. אשר ישמע לקול הקריאה שמוע ישמע ולבו יחוד בקרבו על המעל אשר מעלנו עד כה וימחר לשוב אל ד' לתקן עותתנו. ולא יחכה עד בא יבא מעורר להעירו. כי (צ"ק סה) "מאן דבאיב ליה באיבא, אויל לבי אסיא" ויבקש את יודעי התורה להראות

לו אמתת מקום התפלגין ומקום הקשר מאחורי הראש שלא יהיה למטה מסוף עצם הגולגולת שהוא כנגד בין העינים כקבלת חו"ל :
ואתם יראי ד', החלצו. וראוי ליסד בכל מקום מגורכם חברים נעימים מקשיבים חרדים לדבר ד'. שיקבלו על עצמם פקוח המצוה הרבה המפוארה הזאת. ויקנאו לשם ד' ית', ושם כבודו וכבודן של ישראל עמדתם ותפארתם. וזכות הרבים תעמוד להם. וכדאח היא מצוה תפלגין לחיות מנינה על כל העוסקים בה מכל פגע ואסון, ולהאריך ימים רבים ברב כבוד עושר ואושר אוצר נחמד ושמן בנות חכם, שם יהיה אשר יטה אוננו לתוכחת חיים. וכמ"ש חו"ל (מנחות זד) "כל המניח תפלגין מאריך ימים". ואם קרקפתא דלא מנה תפלגין, יורד ה"ו לבאר שחת יותר מכל העבירות שבתורה. כדחז"ל (בר"ס יו). הלא מדה טובה מרובה ממדת פורענות, א"כ על אהת כמה וכמה שיגיע זכות העוסקים בזכות הרבים בהנחת תפלגין להצילם מבאר צרה נכריה. ולשים חלקם בין הצדיקים באור פני מלך חיים למעלה למעלה :

בדרי דברי בענין המצוה היקרה והחביבה עמדת ישראל הזאת. אמרתי להעיר לבב גדולי דועי ישראל. ישימו נא לבבם על הסופרים סת"ם, למה נלך ח"ו בקרי, עם ד' אלהינו, שלא לחוש על שמירת חוקיו ומשפטיו שיהיו נעשים כאשר האדון השם יתב' צוה אותנו. ובעוה"ר מרבית מסופרי סת"ם אשר לא ידעו ספר. ולמה לא ישגיחו הרבנים וישבו על סדן, לשאול כל אחד את הסופרים שבעירו אם נקויים הם בחלבות הנוגעים להם, אשר בזולתם אין ספק כי הוא מכשיל את הרבים בס"ת ותפלגין ומוזוות פסולין. ואם ימצא שאינו יודע, אם כבד הדבר להעבירו לגמרי, כי בעוה"ר אית נקה לנו סופרים מומחים ובקיאים, עם כל זה ראוי על כל פנים לגזור עליו בגזרת עירון שלא תגע ידו לעבודת הקודש, עד אשר יחזור היטב על החלכות המוכרחות וישננס שיהיו שגורים בפיו ומלבן, כדן שו"ב. וכבר כתב הפרי מגדים "שבסופרים המכשלה גדולה יותר מבשוחטים". ובעוה"ר עד מתי נחבק ידים להתעצל מכל מפעל טוב ומחויב לנו לחוק בדק בית קדשנו. אנו רואים שבט ד' ומוסרו אשר יסרנו כיפר איש את בנו. מדה כנגד מדה ממש. על עצלות העומדים בראש כל דבר קדוש בעמנו לפקה על עסקי תוה"ק לחוק בדקיה שהם בידם והם מתרפים מזה, נגד זה קפין עליהם רוגזם של שועלים קמנים המעפרים בעפר קרנת של תורה. ותובעים מגדולי התורה תקונים שאין עליהם העבודה ולא הם אדונים בדבר. ובעוה"ר הוא ממין דברי הכתוב (דברים יג) "תחת אשר לא עבדת את ד' אלהיך שבשמה ונוי, ועבדת ונוי". כי זהו תחת ההתרפות בדברים קדושים ומחויבים שיש בה בידם למחות ולתקן, רק היאוש שהוא אחד מפרוונקי דיצרא בישא להרפות ידו עושי מלאכת הקודש, לאמת אצלם שאין עמם כח ונבונה. ובעוה"ר על דברים שאין שם שמים מתקדש על ידיהם לא ישום לב להרפות ולהחליש השק ותשוקה, רק בדברים שעומדים ברומן של עולם, עליהם ילמוש עין לבלע את הקודש.

ואין ספק כי כאשר כל עיקר שפלות קרננו, עלינו להודות שהוא מפני שהשלבנו בידיים נזר תפארתנו שעליה תובטחנו (דברים כה) "ראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך ויראו ממך". וכתבנו שהיראה, וכוונתה יראת הכבוד והדרת הקודש אשר יאתה לעם עולם שומר אמונים, כה יתן ד' וכה יוסיף בשוכנו לבצרון שמירת נזר קדשנו. לחומם קרן ישראל השפלה וירומם בכבודם כבוד תוה"ק וכבוד ארץ חמדתנו פליטת זכרון קדושתנו. ויזכנו למקרא שבתוב (יט"ו כה) יהיה ד' צבאות לעמדת צבי ולצפירת תפארה לשאר עמו. ולרוח משפט ליושב על המשפט. ויניח עלינו רוח עצה וגבורה רוח חכמה ובונה רוח דעת ויראת ד' בב"א :

להודיע לרבים

שעיקר כונתי בכל המאמר הנזכר, אינו כי אם לזכות את הרבים ולהסיר את המכשלה בעיקר הנחת התפלין בעה"י, וכל מה שכתבתי בענין דקדוקי הלכות בזה, חלילה לסמוך על דברי, ואיני בא להודות כלל חו"ש, רק כונתי בזה כדי למשוך עליו עין קוראים נכבדים מופלגי תורה כדי שיכנס הדבר בלב וע"י המשא ומתן של ההלכה מאור התורה יביא גם לידי התעוררות פעולה בעיקר הדבר הגדול הזה שעל עצמו לא שייך פלבול ולא חקירה כי פשוט הוא ומבואר ומחוור כאחד מעיקרי תורתנו הק' וישרשי המצות :